GOD. IX. BR. 6.

LUČ

S·H·K·N·Đ

SADRŽAJ:

G. G.: Đak i vjera, — Ljubičić: Triumfalni pjev II. i III. — Andrić: Iz „Sriiemskih elegija“ IX. i XIII. — Varga: Monistički svjetovni nazor (Svršetak). — Smotra. — Vilingaj (Prilog „Luči“).

19893

»Luč« izlazi svakog mjeseca osim velikih školskih praznika, cijena joj je na godinu 5 K, za đake K 3.60. Sam »Đački Vijesnik« izlazi 5. i 20. u mjesecu.

Josip Andrić, stud. iur. (glavni urednik i poučni dio).
Stjepan Varga, stud. iur. (pjesništvo i beletristika).
Đuro Kuntarić, cand. iur. (»Đački Vijesnik«).

Rukopisi se šalju jedino na: Uredništvo »Luči«, Zagreb, Pejačevićev trg 15.

»Luč« prima u zamjenu nadalje ove listove:

Slovenski:

Čas, Ljubljana
Mentor, Št. Vid nad Ljubljano
Zora, Ljubljana-Beč.

Češki:

(Neka koji češki kolega pošalje adrese svih čeških listova!)

Hlidka, Brno
Museum, Brno
»Glasnik presv. Srca Isusova.
Studentska hlidka, Praha

Njemački:

Soziale Kultur, M. Gladbach
Soziale Studentenblätter, M. Gladbach
»Die Furche«, Berlin-Schöneberg
Mitteilungen der Deutschen Christl. Studentenber
Korrespondenzblatt für die Deutsche Missionstudienbewegung.

Ponovno molimo drugove, da nas upozore na adrese onih hrvatskih, slovenskih, srpskih i ostalih slavenskih listova, kojih ovdje ne iznesosmo, a koji bi nam mogli služiti za što bolje praćenje savremenih kulturnih, socijalnih, pučkoprosvjetnih, narodno-obranbenih i sličnih pothvata.

ODGOVORI UREDNIŠTVA.

T. Lj. Djevski. Ove prve Vaše pjesme nose sve tragove početničkog pera. Tvrd ritam, nepravilan srok nijesu rijetkosti. Pokazna zamjenica nikako ne može nadomjestiti pravilan srok, koji se ne sastoji samo u podudaranju slova, već u muzikalnosti i zveku stiha i jezika, što je glavno. »Crna slika« zvuči kao sušta proza. »Ah Majčice« nema uvoda, a pjesma mora biti isto tako pravilno komponovana, kao i sve druge literarne vrste. U »Životu« je i prevelika »licentia poetica« ono nepravilno dodavanje stihova pojedinim strofama. U »Grobnoj priči« mnogo govorite o čuvstvu i osjećanju, a malo ga doista imate, jer je tuđa ideja. Tuđa ideja nas nikada ne može tako ispuniti i oduševiti, da bi pod njezinim utiskom spjevali vlastitu dobru pjesmu. Pjesma mora biti izraz naše duše. Zato ne valja ni »Petar Svačić«, gdje ste očito imitovali Nazora. Budite svoji! To Vam zato poručujem, jer je pjesma, u kojoj ste najviše svoji, najbolja. »Vječnost« je za početnika izvrsna refleksivna pjesma, vrlo iskrena i prirodna. To je Vaše polje. Čitajte refleksivne i mistične katoličke pjesnike, mnogo će Vam koristiti, a kad naučite poetiku, lako ćete se otresti mana, na koje sam Vas gore upozorio. Mogli biste svoj talenat dobro razviti.

V. M. M. »U očinskom domu...« bi bila dobra stvar, da je ispripovijedaš prozom. Kao lirska pjesma ne djeluje, jer bi pripovijedanje moralo da bude živo i čitavo pretopljeno čustvom, koje se mora radati zajedno sa čitanjem i prikazivanjem samoga događaja. Tome se pak i sama troma forma heksametra opire. Heksametar nije prema duhu i zvuku našega jezika i ostat će uvijek za nas tud. U lirskoj pjesmi pogotovo je slabo viđen gost. Obradi taj motiv u prozi, no nemoj spominjati ljetnih uspomena, kada prikazuješ zimske. Svaki produkat mora biti jedinstven, jedna suvišna boja kvari efekat slike. Sve pojedine nuance svojom raznolikošću moraju činiti jedinstven dojam harmonije. Što je suvišno kvari harmoniju i umanjuje ljepotu.

Nenad. Formalno se pjesme odlikuju lakoćom stiha i originalnošću figura i nekom neposrednom toplotom, ali Ti nemaš uvijek krjepkog i jakog izražaja prikladnog ideji. Izraz, tehnički aparat i dikcija lirske pjesme moraju da bude u nama neki osjećaj isključivosti i potpunosti, čuvstvo kao da pjesnik nije ni mogao ni trebao više reći, nego što je rekao. Lirska pjesma, koja odaje neku prazninu, ne postizava efekat.

LUČ
KNJIŽEVNO-POUČNI LIST HRVATSKOG : KATOL. ĐAŠTVA. :
GOD. IX. ZAGREB, 28. veljače 1914. BROJ 6.

G. G.

Đak i vjera.

Mnogi đak sam do sebe malo drži, jer ne poznaje samoga sebe niti svoje vrjednosti.

Što je uistinu đak?

Već po svom pozivu i položaju spada u elitu, u izabranu četu svojeg naroda. Bog od njega očekuje u životu nešto veliko i važno. Zašto bi mu inače dao posebne talente? Zašto bi ga inače pozvao na najuzvišeniji ljudski rad, na rad umni?

Đak je pozvan, da se uspne na visoko brdo, da upozna mnoga otajstva, koja su skrivena običnim ljudima; da se vine poput orla suncu znanja, da bude od njega rasvijeljen, ogrijan i preobražen.

Ali nesamo za sebe. S visokog brda spoznaje i znanja valja da braći svojoj na podnožju brda govori o onom, što on vidi. On mora svoju okolinu dizati k idealima, vječnim idealima.

Toj velikoj zadaći u životu može odgovoriti jedino onaj, kojega prožimlju velike i uzvišene misli, koji ima veliko, plemenito srce, koji je pun poduzetnosti, ustrajnosti i požrtvovnosti.

Gdje će inteligenat crpsti uzvišene misli, gdje će sebi odgojiti plemenito srce, gdje će dobiti poduzetan, požrtvovan duh, duh samoprijegora?

Jedino u katoličkoj vjeri.

Za život je čovjeku potrebito uzvišenih, velikih misli, inače će ga život satrti.

Život svakog čovjeka je drama ili bolje reći tragedija, u kojoj se odlučuje o sudbini jedne velike stvari. Prizori su mnogostruki: veseli i žalosni, potresni i veličajni, nježni i tragični. Osobe u toj drami jesu: Bog, čovjek, svijet, đavao. Radnja je borba između svijetla i tmine, dobra i zla. Glavni junak je čovjek ,koji se bori za vječnost.

Jednim događajima u njegovom životu upravlja viša sila neumoljivo, drugi su u ruci samog čovjeka.

Tko hoće da u toj neumoljivoj, oštroj borbi ostane pobjednik, tome treba da dušu prožmu v i s o k e misli. Te misli imaju biti kao dva orlujska krila, na kojima se čovjek diže nad život, nad borbu, da je s visine jasno promotri, da ne izgubi plana borbe.

Takve nam visoke misli daje v j e r a. Ona nam pokazuje vrijednost pojedinih ljudskih mišljenja i dovodi nas do jasnog pogleda na život.

Dva su uma, koja promatraju svijet. Um Božji, koji jednim vječnim pogledom obuhvaća sve stvorove, cijelu povijest ljudskoga roda i pojedinaca.

Drugi je um ljudski, koji hoće da prodre u sve tajne stvorenog svijeta, hoće, da otkrije sve zakone i počela, koja se u njemu kriju.

Mi u životu čujemo ono, što ljudi misle i kako sude o raznim pitanjima. Ako dobro pazimo, uvidjet ćemo, da se ljudska mišljenja o jednoj te istoj stvari veoma razilaze.

Bacimo jedan pogled u povijest, da vidimo, kakovo mišljenje imaju ljudi n. pr. o najvažnijem pitanju: o Bogu. Jedni vele: Nema ga. Drugi kažu: Ima ga. Oni, koji vele: Ima ga, razbiše se u bezbroj stranka i strančica; jedni kažu: Jedan je; drugi će: Dva su; treći: Mnogo ih je.

Pitaj ih, što je i kakav je Bog, pa će ti reći jedni: Osoban je; drugi viču: On je duša svijeta; treći će opet: On je isto, što i svijet; četvrtima je Bog: vječna misao; petima: Volja itd.

Što će razuman čovjek na sve ovo? Ćutit će živu potrebu, da se uzdigne nad sva ova mišljenja i da dozna, što je istina.

A tko će mu dati kriterij istine?

Jedino katolička vjera.

Istina opstoji. I što se ima držati o najvažnijim pitanjima, koja muče dušu ljudsku, to znade sigurno vječni Um — Bog.

»Nama je«, veli sv. Pavao, »Bog objavio istinu, da ne budemo kao djeca promjenljivi, i da nas ne zanosi svaki vjetar ljudske nauke«. Radi toga je rekao Spasitelj: »Ja sam svijetlo svijeta. Tko mene slijedi, ne hoda po tminama«. Vjera nas dakle čuva od teških zabluda, od bludnja u mišljenju o najvažnijim pitanjima.

Ima ljudi, koji misle, da katolik mora slijepo vjerovati ono, što Crkva uči.

Proti tome mišljenju mi u ime Crkve svečano moramo prosvjedovati. Naprotiv — nama je zabranjeno slijepo vjerovati.

Bog nam je dao razum. Zar za to, da ga vjerom uništi, da ga odbaci kao nepotrebno oruđe? Nije li On znao i odredio, da će čovjek »iz vjere živjeti«? Za što je um stvarao, ako bi tražio slijepo vjerovanje?

Razum prihvaća — po naravi, kako ga je Bog uredio, samo ono, što uviđa, da je istinito (evidenter verum) ili da je vjerodostojno (evidenter credibile). Za to je Bog sam kršćaninu stavio načelo razumnog vjerovanja, kad je rekao, da naša vjera mora biti: rationabile obsequium«, — razumno podlaganje.

A da se uzmognemo razumno podložiti objavljenim istinama, treba, da im poznajemo postanak i sadržaj.

Tako su upoznane istine za život od neprocijenjive znamenitosti. Osim toga, što nas vjera sigurno poučava o najvažnijim životnim pitanjima, vodeći nas nad ljudska mišljenja, na stanovište, s kojeg sam Bog promatra svijet — krije se u vjeri neobična snaga i poticaj na rad.

Kršćanska vjera nosi u sebi samoj znak božanski. — A to nije čudo. Ako je ona izvora božanskog, nužno, da donosi Božje misli, kojih um ljudski niti je mogao naslutiti, niti ih, kad ih čuje, može potpuno shvatiti. To su o t a j s t v a ili misteriji. To su istine, koje zapanjuju, zadivljuju ljudski um. A tim se, kako veli Aristotel, ljudi baš potiču na istraživanje. I zato smijemo smjelo ustvrditi, da su baš kršćanska otajstva bila najodlučniji motivi, koji su i vjerne i nevjerne učenjake poticali na istraživanje, jer nas istina tim više potiče na istraživanje, čim je otajstvenija. Tamne strane otajstva ne daju mirovati ljudskom duhu, on hoće, da istraži njihove dubine.

Ali otajstva nijesu toliko dragocjena radi svoje tamne, nedokučive strane. Naša duša uzdiše za svijetlom, i svaka je zraka istine napunja radošću i oduševljenjem. Za to su kršćanska otajstva izvor osobite radosti duševne, jer što dublje u njih zalazimo, to nas sve više obasjava svijetlo iz vječnosti, gdje sja potpuni dan, na koji težimo,*) da radimo. da se usavršujemo.

No osim otajstva donosi nam vjera i drugih uzvišenih misli, koji život čine intenzivnim, punim smisla i rada.

Život je gibanje, rad. I što je taj rad intenzivniji, to je i vredniji.

No za intenzivan rad treba velikih misli.

Što je misao?

Misao je slika predmeta, što smo ga upoznali, to je predmet prisutan u našoj duši, sjedinjen s našom dušom, predmet produhovljen. I prema tome, ako je predmet velik i uzvišen, on će nas privlačiti, oduševiti, mi ćemo ga zavoliti, težit ćemo za njim, gonit će nas na rad.

Doklegod se u duši umjetnika ne porodi ili ne stvori slika predmeta, koga će stvoriti — miruje njegovo pero, kist se ne diže, dlijeto ne udara.

Ali gledajte ga, kad mu zalebdi pred dušom slika njegove umjetnine! Eno Mihelangela u vrtu starog samostana. Podbočio se, ne miče se, pogled mu se nekud gubi, kao da nešto traži. Čini se, da ništa ne radi ... Ali gle, najednom mu se zasjaše oči, tijelo zadrhta, lice porumeni. — On se hvata dlijeta, staje pred hladni kamen i počinje grozničavo raditi. Prolaze sati, dani ... a on nije ni gladan ni žedan. Zaprašen, zamazan, raskuštrane kose upalih očiju — ništa ne vidi, samo reže neumrle, žive crte u tvrdi kamen. I istom kad se iz kamena pojavila veličanstvena pojava Mojsije, klonuo je umjetnik blijed, iscrpljen, satrven.

To je m o ć v e l i k e, uzvišene m i s l i. Kršćanin, koji vjeruje, koji je duboko prožet onim mislima, koje objava donosi, ima veće i uzvišenije misli od Mihelangela kao umjetnika.

Nije li uzvišena misao, što je izražena u riječima: »D i i e s t i s, e t f i l i i a l t i s s i m i o m n e s«! Ili ona sv. P a v l a: »N e s c i t i s, q u i a t e m p l u m D e i e s t i s, e t S p i r i t u s D e i h a b i t a t i n v o b i s ... V o s e s t i s t e m p l u m D e i v i v i, s i c u t d i c i t D e u s: Q u o n i a m i n h a b i t a b o i n i l l i s, e t i n a m b u l a b o i n t e r e o s« (1. Cor. 3, 16.; 2 Cor. 6, 16). Zar nije uzvišena misao, kad nas po tom zovu sv. Oci:

*) Schecben: Die Mysterien d. Christerthums, pag. 3.

Θεόφοροι — Bogonosci? Zar nas ova misao ne će napuniti ponosom, da s prezirom odbacimo svaku niskost, svaku pokvarenost?

Nije li uzvišena misao sadržana u riječima Isusovim: »Budite savršeni, kao što je savršen naš Otac na nebesima?« Ili ona: »Ne zovem vas više slugama već prijateljima, jer sluga ne zna što radi njegov gospodar. A ja vas zovem prijateljima, jer sam vam sve rekao, što sam čuo od Oca svojega«.

Nije li to uzvišeno, kad nas Bog zove: narod svet, kraljevsko svećeničko, kad veli, da smo prije stvorenja svijeta određeni, da budemo sveti i čisti, da jednom živimo onim životom, kojim sam Bog živi?

Koga ovakove misli ne će goniti, da radi, da trpi, da se usavršuje?

Vjera daje napokon čovjeku onaj krasni optimizam, kojim se svi veliki i pravi kršćani odlikuju.

Biti optimista znači: uvijek se nadati boljemu, nikad ne zdvojiti. To je potrebno svakom pojedincu za život, kao i za rad u društvu.

Katolik duboko prožet vjerom znade, da nije on sam, koji radi, koji upravlja događajima u životu, da nije on sam, koji se brine za sebe i svoje, već da ima jedan viši, umniji, jači, koji je Otac svakom čovjeku, koji može samo dobro htjeti, na dobro sve obraćati. Koliko se utjehe i optimizma krije u onim energičnim riječima sv. Petra: »Bacite svu brigu na Gospodina« — pa ona: »Onima, koji Boga ljube, sve se okreće na dobro«. On znade, da na ovoj zemlji nema nesavladive zapreke ničemu, jer ako sam ne može, a on sklapa ruke i diže oči k nebu i govori s Davidom: »Digao sam oči svoje k brdima, odakle će mi doći pomoć. Pomoć mi je od Gospodina, koji je načinio nebo i zemlju. Ne će dati da se oklizne noga tvoja niti će spavati onaj, koji te čuva«. (Ps. 120.) On govori sa sv. Pavlom: »Sve mogu u onom, koji me jači.«

Čovjek prožet vjerom je optimista u radu socijalnom, jer znade, da Bog blagosiva i pomaže svaki pošten posao. Za to veselo posluje i onda, kad ne vidi odmah plodova svoga rada, jer znade, da će sjeme bačeno ipak jednom donijeti ploda, makar, da će se drugi s njim ponositi, prema onom što reče Spasitelj apostolima: »Istinita je riječ: da je drugi, koji sije, a drugi, koji žanje. Ja sam vas poslao žeti ono, oko čega se vi nijeste trudili« (Iv. 4, 37, 38.).

Čovjek vjere prolazi kroz život neslomljen — jer su mu oči uprte gore k nebu, tamo će naći sve, štogod ovdje izgubi ili mu otmu.

Vjera nam dakle daje jasan pogled na svijet i život, diže nas nad protuslovna mnijenja ljudska, otvara nam pogled u otajstveni svijet i život božanski, sjeća nas na uzvišeni poziv čovjeka, goni nas na rad, a u radu i životu nam daje toli potrebni optimizam.

Što je dakle dužnost katoličkog inteligenta, kojemu i đak pripada?

Inteligenat, đak vrsta se među izabrane duhove naroda, u elitu narodnu. On to mora biti svojom izobrazbom. Istina, on ne može u svemu

nadvisivati druge, ali ako hoće biti k a t o l i č k i inteligenat, to mora svojim v j e r s k i m znanjem biti nad masama naroda.

Krivo bi bilo reći, da su jedino teolozi dužni dublje poznavati vjerske istine. Jest, oni su to dužni po svojem svetom zvanju — ali da i nijesu u svećeničkom stališu, morali bi si steći što savršenije vjersko znanje.

Vjera je naime najuzvišenija znanost, njoj dakle pripada među znanostima prvo mjesto. Bez vjere su druge znanosti nepotpune za inteligenta, koji traži jasan pogled u sklop istina, koje zanimaju njegov um.

Vjera je praktična znanost, koja duboko zadire u život, ona je zahtjev života. Njeno svijetlo mora obasjati cijelog čovjeka, sav njegov rad, ako hoće, da život ima smisla.

Sve znanosti se dotiču onih istina, o kojima vjera govori, a na mnoge od njih ljudsko znanje ne daje sigurnog odgovora. I što se tko više uspeo u kojoj znanosti, to nailazi sve više na tragove otajstva, na istine i zakone, koji nadilaze ljudsko istraživanje. Bez vjere će inteligenat nagađati, krivo zaključivati i tako u bludnje padati. Ljubav k istini ga dakle mora goniti, da što dublje upozna vjeru.

Svaki inteligentni katolik je dužan vjeru braniti, jer dolazi u bezbroj prilika, u kojima se na vjeru navaljuje. A tko je jednom riječ Božju primio, taj je mora čuvati kao dragocjeno zrno bisera, »koje kad čovjek nađe, proda sve i kupi ga«.

A kako će ga očuvati, ako ga ne bude znao braniti? A obrane bez dublje spoznaje nema.

No spoznaja vjerskih istina, i to pozitivna, duboka ne stiče se samo iz knjiga, i znanstvenih predavanja. Upoznati uzvišenost i ljepotu, vrijednost i praktičnost kršćanskih istina više je stvar milosti Božje, nego li ljudskog truda. Treba se sjetiti glasovitih konvertita. Sve dotle, dok ih nije Bog nutarnjim načinom rasvijetlio, nije im mnogo koristilo znanstveno istraživanje.

Mogu, veli Toma Kempenski, učenjačke riječi zvoniti, ali duha ne daju. Lijepo govore, ali kad Ti (Bože) šutiš, srce ne upaljuju. Riječi predaju, ali Ti smisao otvaraš. Iznašaju otajstva, ali Ti razum otvaraš ... Oni rade izvana, a Ti srca poučavaš i rasvjetljuješ. Oni viču riječima, ali Ti čuvenju daješ razumijevanje«. (Knj. III. gl. 2.)

Zato su sveci priznavali, da su više i dublje zašli u tajne kršćanske za vrijeme molitve, nego za vrijeme nauke. Za to Crkva samo onog crkvenog pisca smatra svojim naučiteljem, koji se odlikovao osobito pobožnim životom, jer najdublje onaj spoznaje vjeru, koji je proživljuje. Zato reče Spasitelj: »R i j e č i m o j e s u i s t i n a i ž i v o t«.

Ponizno r a z m i š l j a n j e o vjerskim istinama spojeno s molitvom jest najsigurniji put dubokoj spoznaji vjere. Na taj način čovjek pod vodstvom Božje milosti zalazi sve dublje u sadržaj onoga, što vjera uči, u dušu mu padaju sve obilnije zrake svijetla, srce mu se raspaljuje. On se ćuti sve više uzdignut u kraljevstvo svijetla — velike misli ga nose, oduševljavaju, krijepe u borbi. Onda tek znade cijeniti vjeru i ono svijetlo otajstveno, što se u njoj krije.

Ljubičić:

Triumfalni pjev.

II. Petar.

Na Forumu.

Uz sänen Forum tih se mjesec penje
Na pijesku rišuć granitne mu stupe.
Lektika škripi .... Rob uz roba stenje:
Senator plije usred svile skupe ....

Gle desno kreću. Baklje Palatina
Na orgije ga bludne noći mame,
Gdje uz čaše će kikladskoga vina
Napijat bijeloj Kipridi sred tame.

A pod arkadam ubog Starac stoji;
Palatin gleda, kubet Kapitola,
U glavi mu se smjela misô roji:

Ha! — u ta želi raskošna »nebesa«
Svog Krista prenijet puna krvi, bola ....!
Dok Starac misli, hihot nojcu stresa ....

Krštenje.

U zlatnoj sanji nebom zvijezde mile,
A Roma spava; drijemlju njeni bozi .....
Na brijegu Tibra nujno palme cvile,
Zar samrt slute, što se Rimu grozi?

U dalji sipe kapljice fontane
Ko biser noćni ... Prikučen od rose
Amarant spušta na mramorje grane
Ko na svoj oltar nimfa zlatne kose .....

Tu iz fontane hladnu vadi vodu
Sijed Starac bijelim liljanovim cvijetom,
I na glavu je lijeva novom rodu;

A iznad gore milo mjesec blista
Ko zlatna luč na kandelabru svetom,
Te vlasi mokre ljubi djeci Krista ....

Požar.

U svrdlovima sivi dim se mota,
A plam se baca ko val oceana...
Svud vlada strava, metež, smrt, strahota
Uz poklik zdvojni: »Fuit Urbs Romana...«

A Car na stupu s formingom u ruci,
U smirni skupoj ko Apolo stoji.
Zar grakću vrane? — Viju li to vuci?
Što?! — Nero pjeva požaru i Troji.

Svi do njeg plješću — Dok im samrt prijeti...
To vrući vjetar nosi vike vale:
»Car palikuća s rimom mora mrijeti!«

On blijedi... K njemu struk se sagne krina,
»Ta šta je, šane, — kršćani Rim pale!«
Car gledne: do njeg — Popeja Sabina....

Rastanak.

Kraj prozora na sjaju tihe lune
Ko oporuku Starac pismo slaže;
Na draga slova suze mu se rune:
Tä suza je uteg: ljubav njom se važe.....

I piše Starac — Na crnom se pragu
Ko sjena bijela muž iz Tarsa javi;
U veljem oku prekri vjeđom vlagu,
I šane: »Petre, vuk nam ovce davi;

Al' nama smrt će prestić žića niti:
Oj mrijet nam, braće! Zagrli me... S Bogom!...!«
Zar mrijet će...?! Bože, tko da Crkvu štiti?!

Tko?! — Gledaj, Isus krvavi prst kreće
Po dijamantu pišuć vječnim slogom:
»Ne, moje Crkve Demon svladat ne će!«

Smrt prvoga pape.

On mre kô zvijezda, kad je zora gasi,
On mre kô zora, kad je sunce pije.
On mre kô sunce kad ga rumen krasi
Na morskoj pjeni što u zlatu plije.....

On mre — a k njemu leti Vjera mlada
Na lomnom krilu; lik joj suzi bijeli:
Pastiru reć bi slazi mrtva nada,
Da skupa s njime kalež smrti dijeli...

I preda nj stane. On joj mrući šane:
»U krv mi smoči liljanovo cvijeće,
I svijetom škropi: kamo kaplja kane

Tu cvijet će niknut: kršćansko dijete...
To reče; usne... Ona u svijet kreće,
I s kite lijera stresa kaplje svete.....

Apoteoza.

U zori tihoj lak oblačić lijeta
Ko veljeg cvijeta ružičasta lata;
Dvije sjene u njem: jednoj krvca cvjeta
Sa nogu, ruku; drugoj s bijela vrata....

Nad njima rajska lelija se pjesma:
»Već minu život, suh je suza zdenac,
Kroz duh već struji vječnih slasti česma,
Još čas i rajski krasit će vas vijenac...«

A oni plove.... Zora skut im cjeli,
I ginu, ginu ù višnjoj modrini
Ko tračak zvijezde, kada nebo bijeli...

Već stižu metu — S praga novog stana
Obàziru se: dolje u dubini
Sup ruže, puca: Roma christiana.....

III. Konstantin.

Još Roma bjesni! — Krvav bodež blista:
U divljem b'jesu snježna grla reže...
Još Roma bjesni! — Zatočnici Krista
Ko zlatno snoplje sred arene leže
I krv sve toči: po njoj lijera kite
Uz palme ko trofeje pliju vite — — —
— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —

A preko Alpa tamo u daljini
U mirnom gaju ispod svetog duba
Gle djeva sjedi; struk joj u bjelini

Ko liljan cvate; ispod rujnog ruba
Široke halje noga viri naga;
U plavoj kosi cvijet verbena miri.
Čuj! — Harfu dira mlada galska Maga
I pjeva. — Zvuk se kroz tišinu širi:

»Ko surih jato jastrebova,
Što s rodnih stijena leti k plijenu
Iz šuma galskih i gradova
Konstantin s četom silnom krenu.

Oj kud će silni gorski lavi?!
— U očima im plamsa b'jes,
Uz srce im se zmija savi,
U tulu spava smrt i tr'jes...

Zar svetit idu mane preda,
Il prostrijet dragog doma vlast
Daleko preko tudih meda,
Il steći sreću, ime, čast?

Oj zalud pitaš! — Neba sila
U krvavi ih vodi boj,
Tek u plašt ljudske kavge skrila
To tajni ona cilj je svoj.

Pred njima n o v i stijeg se vije;
Gle to je zlatni labarum
Oj sreća im se duši smije,
Kad čuju njegov sveti šum...«

I Maga pjeva... Muklo vojska ide
Ko crna nojca gluhe slutnje puna;
Čuj topot! Rijeke krvave se vide...
— Nebesa prijete — past će svijeta kruna.

Na domak četa stiže vječnoj Romi.
Kraj Tibra stade. — Bojna jeknu truba...
I pjevnu strijele, riknu munje, gromi
Uz koplja duga, kriku, škrgut zuba...

Za život ili smrt se s carem bije;
Za raj i pako krvno gvožđe s'jeva...
Na valu krvi Smrt blijeda plije,
I carstvu tmina strašnu himnu pjeva...

Mru ljudi, Cezar, bozi, stara Roma
Ko truli hrastik zapaljen od groma.....
I mrije Tmina — Luč je goni brza:
Na odru cijeli svijet se jedan trza — — —
— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —

Kroz rosni lazur tiho iz vedrine
Uz Pobjedu se Vjera spušta čista
Da s Kapitola kip Statora rine:
Ta tu će od sad lik se bijelit Krista;
A krvav Anij s Tibrom himnu poje
Ko rajski kerub i božanska lira
Vladara slaveć, što vrh krune svoje
Krst zlatni djenu uz cvijet bijelog mira

Jos. Andrić, Zagreb:

Iz „Srijemskih elegija".

IX. Bršljan.

Da li je čovjek, kad mu život gine, tužniji od ove prirode, koja zimu osjeća tako blizu, a proljeće tako daleko... daleko...? Ne znam... Oboje se proljeću nadaju, a ne dolazi dugo... O, kad će zlatno proljetno sunce opet zasjati na ovom — sada jesenjem — horizontu i izbrisati tugu s hladnog mu čela?....

Suza mi mili s oka....

Zašto plačem?

I nebo plače, kad sunca više nema, i nebo uzdiše, kad ga dugo.... dugo čeka, a ne bi srce toplog mladenačkog žara, ne bi duša željna ljépote i čara proljeća...

Gledam to nebo. Bijeli magleni oblačići lijeću po njem i dršću šaptom svemirskih tajna. Sumorno svijetlo ovija srce velom tuge, hladni mu vjetar pjevulji jesenju uspavanku, a mašta ga nosi u krajeve sanja... Ali duša traži zbilju — istinu, život...

Držim u ruci bršljanov list. Na požutjeloj mu boji još razabirem slova, što ih na njem pisa životna zbilja ko uspomenu...

*

Noć.

Maglenim velom obavite noćne sjene šuljaju se drvoredom golih kestenova. Čas ih vidiš više zajedno, čini ti se kao da među sobom nešto povjerljivo pričaju, a onda — gledaš... gledaš... i ne vidiš ništa. Samo bršljan dršće u svojim sanjama tamo na zidu pod jesenjim uzdahom tužne šljive, na kojoj su tek nedavno ponovno procvali pupoljci — uvenuli....

Idem među kestenjem posve polaganim korakom. Rekao bi tko, da prisluškujem vlastiti dah i šušanj vlažnoga pjeska pod nogama. Noćni dah proleti i šapnu mi nešto, ali onako zamišljen nijesam razabrao te priče... Samo mi se učinilo, kao da se bršljan budi iz sanja. Stanem i zagledam se u to pospano lišće....

Kroz tajanstvenu noćnu tišinu razlije se štropot kola, a topot konja ozvanja o kamenitu cestu. Kola se bliže. Na uglu zakreću pa ravno ulicom prema meni. Stanem u sjenu, približim se bršljanu i dahnem toplim uzdahom, a on zatrepti tako prestrašeno...

Kola stanu. Na njima kočijaš ustao pa se ogledava, kao da nešto traži. Mislio sam, da me pred njim ona mrka sjena dovoljno krije, i šutio sam....

— »Gospodine!« —

Trgnem se. Zar me zbilja vidi? Zar je ta tama tako prozirna?....

— »Gospodine!« —

Glas je kočijašev gotovo očajnički drhtao, a mene nešto zazeblo kod srca... Nijesam se više mogao pritajivati, nijesam više mogao odoljeti onom glasu, što me tako moleći zvao.

Pokažem se u svijetlu elektrike.

— »Molim vas, gdje je doktor?...« —

— »Koji?« —

— »Gradski fizik?« —

— »Idite ravno do ugla ulice! S druge strane...« —

— »Ona velika kuća?...« —

— »Da!« —

— »Hvala!« —

On pritegne uzde, konji pođu. Štropot kola gubio se u tami...

Gledao sam za njima, dok nijesu tamo na uglu zakrenula i stala. Nijesam čuo više ništa. Uberem bršljanov list i pođem polagano dalje... Pred prozorom najbliže kuće stanem i zagledam se u žilice bršljanova lista, kao da sam iz njih čitao neku priču, punu tajna tako slatkih i tako bolnih...

I opet začujem kola. Vraćala se. Vratim se do bršljana pa stanem da vidim. Mislio sam, proći će kraj mene. Jest, da! Stadoše.

— »Gdje je drugi doktor?« —

— »Koji?... Kotarski?...« —

— »Bio sam već tamo...« —

— »Županijski?...« —

— »On me poslao fiziku...« —

— »Drugog više nema...« —

— »Što?... Nema?...« —

Zagledao sam se u to lice puno očaja i bola, koje je taj čas bilo bez riječi. Kakova mora da su tom jadnom seljaku sada čuvstva?...

— »Žena mi bolesna... Smrt joj se bliži... Zapregoh konje, da tra-

žim pomoći u doktora... Osam kilometara sam preletio, a sad...? Ovaj me šalje onom, onaj nema sprave, a treći ne će...« —

— »Ne će?...« —

— »Ne će...« —

— »Ali on mora!« —

— »Mora?!«... A šta takav gospodin mora?...« —

Čas je seljak još stajao, čas me još gledao.

— »Laku noć!« —

I ode brzim kasom.

Zamišljeno sam gledao za njim. Pojmio sam onaj bol, što sam ga čitao iz njegovih očiju, što je drhtao na njegovim usnama... O, kako bih mu bio rado pomogao, da sam mogao! A oni, koji mogu, ne će...

Nijesam ni osjetio, da mi je bršljanov list pao iz ruke, da je ležao na pjesku pred mojim nogama. Hladni vjetrić dotakne se moga smrknutog čela. Trgnem se i pođem.

Tamo izdaleka čuo sam korake po tvrdom gradskom pločniku, čuo sam nerazumljive glasove nekolicine i pijev veseloga bezbrižnika...

Opazim, da sam zaboravio bršljan. Vratim se i dignem onaj list sa zemlje.

Umoran od noćne šetnje vraćao sam se kući. Glasovi ranih pijetlova dozivali mi na oči počinak, a ja sam mu se otimao redajući u misli najljepše časove života, koji su već postali uspomenom...

Stajao sam pred kućnim vratima i tražio po žepu ključ da uđem. Odnekale se opet bližio strašan štropot kola. Prepoznam seljaka. Lijetom se vraćao natrag, da ponovno moli pomoć u gospode....

*

Na list mi kane suza, a on drhtne ko one noći na zidu. Sve je ono bršljanovo lišće povenulo, sve je opalo i istrunulo od jesenje vlage, ovaj jedini listak je ostao u mene, ostao — suh...

Sanjarim...

U duhu gledam kraj proljetnog čara, smiješak proljetnog milja — slušam dah proljetne svježine, melodiju proljetnih motiva. Mlada proljet sva srećna kiti ranim ljubicama uzbibane grudi majke prirode... Zlatne zrake proljetnog sunca pišu po bršljanu tajne priče, a ja dolazim i berem svježe njegovo lišće — ko zalog tužnih uspomena....

A sada još bršljan vene..

XIII. Kod jablana.

Istom ja s logikom i pedagogijom u zapećak, a ono hop — i nađem se se u toj srijemskoj selendri. Bog me očuvaj zla, ali ne ću svega ni da vam pričam. Da ti mene, Vjero moja, sada vidiš! Dok ti tamo u kraju mladenačkih sanja slušaš srebrenozvuki romon Save i večernji šapat gora, tu rajsku glazbu moje sreće, dotle se ja u ovoj dolini elegija naslađujem tišinom močvara i akordičkim kreketom noćnih žaba. Kolike li razlike između tih dviju simfonija! A ipak — jedna duša, jedan život...

Učitelj!

Kako sam se ponosio svojim dekretom! Ali da sam znao, što me sve čeka — jok!... Što ću sada? Ne pomogoh sebi više. Suđeno mi je držati učena predavanja o samoglasnicima (o suglasnicima poslije), udisati miomiris seoskih opanaka i slušati harmoniju dječje vike. Ali sve, sve — smo da nije tog ravnatelja!

Pomislite sebi velik trbuh — jer to je kod njega glavno — dodajte tome bucmastu glavu, omašne ruke i debele noge, pa predočite visinu od dva metra, i eto vam s malo fantazije živi živcati moj ravnatelj! Pa onda da ga još čujete! Svaki mi dan za odmora pripovijeda seoske novosti, među koje spada i njegova svađa sa ženom, stanje ugojenih svinja, novo ispečena rakija i t. d.

Tako šetamo i onomadne školskim hodnikom. Najednom stane on.

— Vidite li onaj jablan?

— Tamo iza crkve?

— Da.

— Vidim... Zašto?

— Ništa... ovaj... ništa, ništa. Jedamput ću vas povesti onamo, da vas uvedem među našu gospodu, u naše društvo...

— Bit će mi milo...

Naopako, što to rekoh! On je na čas zašutio, a ja sam se zagledao prema zapadu, gdje je tamo daleko... daleko još iza onoga jablana u svilenoj maglici podrhtavalo nekoliko malih valovitih oblačaka, pa se i meni nenadano uzbibale grudi od čežnje...

— Da zbilja! — opet će on. — Nijesam vam još ništa ni pripovijedao o tom našem lovačkom društvu.

— O lovačkom društvu?... Nijeste.

— A jeste li i vi vješti pucanju?

— Onako... malo...

— Bravo! Onda ste naš! U nedjelju vas vodim u naš zbor. To vam je nešto! Vidjet ćete! Forum svih aktuelnih pitanja nesamo društvenih, nego i lovačkih uopće!...

U meni se rodi radoznalost, pa kako volim društveni život, pobudi se i želja za poznanstvom. Zato sam se radovao, što će mi ravnatelj tu uslugu učiniti, i bio sam mu u dnu duše za to zahvalan.

Nedjelja je pala baš na trinaesti dan moga službovanja, a ja nijesam mario zato. Ali trinaesti — jedamput zauvijek!

*

Spuštalo se lijepo podvečerje. Nebo se zarumenjelo ko djevojački obrazi, kad dragan dolazi, a sunce se zlatilo ko dukat o rumenu djevojačkom vratu. Vjetrić je tiho pjevuljio neku nedjeljnu romancu, a tamo sa seoskog korza čuo se ritmički bruj basa iz mladenačkog kola.

Moj se ravnatelj, koga sam iz počasti pustio da ide naprijed, teškom mukom gurao kroz redove momaka i djevojaka, koji su zapremili prolaz, a ja sam mirno stupao za njim prokrčenim putem. Tek što smo se toga riješili, eto druge nevolje: treba se uspeti na brežuljak. Ravnatelj se sav uznojio i dok je

on znoj brisao, promatrao sam ja bijelu kuću kod jablana, »gostionu k lovačkom rogu«.

Uđemo. Soba, tri stola i desetak stolaca. I nehotice me to sjeća najljepšega moga izleta, kad smo se od bure morali sklonuti u takovu sobu. Blažena ona vremena!...

Tu je već sve bilo na okupu, samo su učitelja — mog ravnatelja čekali. On im običnim formulama prikaže mene, a oni me radosno prime u svoje kolo. Da ih samo vidite! Sedam ih je, ali odkud skupiše samo one trbuhe? Ja osmi i — naopako! — jedini od mršavih.

Predsjednik, mali i debeli šumar s najvećim trbuhom, otvori sjednicu društva, razdijeli nas u dvije grupe — i sad se počelo kartati i piti...

Ne znam, kako je to dugo trajalo. Oko mene je i u meni sve šumjelo, ta svega života nijesam toliko pio, pa ipak sam za svima daleko zaostao. To se konstatiralo u dvanaest sati, kad je predsjednik digao sjednicu i izjavio, da je moj ravnatelj već treći put dobio nagradu za rekord, što je najviše piva ispio. Nagrada se sastojala u tom, da mu je pivo platila lovačka blagajna. Da ste mu vidjeli onaj muktaški posmjeh sreće!...

Oni oko prvog stola se raziđu, a naši oko drugog predlože lov u zasjedu. Izbijelim oči.

— Nemam puške... — izlanem.

— Imamo ih mi tu dosta! — vikne posjednik Mrčić i žmirne malenim crnim očima, na što bilježnik Kiselić i trgovac Perić prasnu u smijeh.

— Pospan si Joška, a? Da te vidimo!

Tama ko u rogu. Energički nas Kiselić ponamjestio u neke kukuruze, pa sad stojim i čekam. Na prste sam već izbrojio ono nekoliko zvijezda, što me sažalno gledaju sa svoje visine — tako sažalno, da sam se i nehotice sjetio krasnih očiju moje Vjere...

Ona! Možda sniva o meni?... Što?...

Moglo je proći oko dva sata, a da nijesam ništa čuo ni vidio. Dojadilo mi, pa se uputim, da tražim onu trojicu. Tepam po mraku uskom stazom i sve se bojim, da sam zalutao. Dršćem — prozebo sam od daha predjesenske noći. Požurim malo i najednom — hop — posrnem. Spotakoh se o nešto. Što je to?... Zapalim šibicu, a to Mrčić leži i spava.

Prodrmam ga.

— Mhm!...

Teškom ga mukom probudim i nagovorim, da ustane. Tako sam i druge našao u snu.

Vraćamo se iz »lova«. Mrčić se naslonio o mene, mrmlja nešto i drijema, a ona dvojica idu za nama i smiju se. Hladnim noćnim zrakom širi im se glas ko isprekidana jeka iz šume...

— Hej, stanite! — najednom će Kiselić. — Zar ne vidite jablan?

— Pa onda? — stanem.

— Treba se okrijepiti. Malo šljivovice!

Tama je zakrila srditi izražaj moga lica.

— Ali gostioničar spava!

— Šta — spava? Hola, da vidimo! Dići ćemo mi njega!

*

U zlatu jesenjega sunca vozim se na čamcu. Opet je nedjelja, predvečerje, pa se spominjem »lovačke sjednice« i »lova iz zasjede« i smijem se, kako sam sjutradan slovo »o« u školi prospavao.

— Gospodine! — čujem najednom s obale.

— Što je, prijatelju?

— Poslali me lovci od jablana po vas...

— Kažite, da ne ću doći!

Veslam dalje. U misli mi se stvara slika naše seoske gospode bez duše i ideala. Sad razumijem, zašto seljanin ne voli kaputaša. Ta svaki sebi zamišlja gospodina kao uzor, a kad tamo...

Moj uzdah leti s jesenjim lahorom nad mirnom površinom rijeke do jablana i još daleko... daleko na zapad... A kod jablana je opet veselo....

Stud. iur. Stjepan Varga:

Monistički svjetovni nazor.

III. KRITIKA MONIZMA.

Prikazali smo u glavnom široke puteve, kojima ide monistička filozofija, a sam je monizam najbolja kritika monizma. Samo nabrajanje pokazuje otvoreno unutarnje protivurječje, koje vlada između pojedinih struja. Jedni tvrde, da je jedino, što postoji materija, tvar; druge poriču faktičnost materije i priznaju realnim jedino duh; a treći tvrde, da ne postoji ni duh ni materija, već nešto treće, neka supstancija, koja nije ni duh ni materija, nego kombinacija obaju ovih elemenata (Du Prel). Duh i materija su samo dvije razne strane supstancije, a realno se ništa ne razlikuju.

Ova je zbrkanost u temeljnim pojmovima kod modernih filozofa došla do kulminacije. Jedna se disciplina kosi s drugom. Filozofi, koji polaze od iste točke grade sisteme, koji se međusobno uništuju. Sadanja je filozofija ili naduta kao šipak ili je zapala u posvemašnji skepticizam, dakle negaciju same sebe. To je stanje dovelo dotle, da jedan povjesničar filozofije (Dr. R. Wahle) očajan s pogleda na tu zbrku predlaže samoubojstvo. Wahle pozivlje ljudski rod da se okani filozofije, lijepog sna svoje mladosti. Krivcem te zbrke je monizam, koji se pokriva sa protukršćanskom filozofijom.

Najveća i zajednička zabluda svih tih smjerova jeste, što su osnovani na krivoj podlozi. Zaključivanje, kojem je temelj kriv, mora da urodi i krivim zaključcima. Kad radite jednu matematičku zadaću, dovoljno je da pri samom izvađanju učinite jednu jedinu pogriješku i rezultat ne će valjati. Kamo li kad zadatak i počnemo krivo da riješavamo! Kontrola nam je primjena riješenja na zadatak. Filozofija ima da ispita zadnje uzroke svih stvari i da poda znanstveno, razložno njihovo tumačenje, upotrebljavajući poznavanje svih stvari, t. j. rezultate znanosti. Njezini zaključci se moraju da slažu sa zbiljom, samo joj daju dublje, konačno tumačenje. Što

vrijedi teorija, koja se svaki čas sukobljuje sa zbiljom i dolazi s njom u očitu protivnost? Lažna je, jer ne odgovara faktičnoj realnosti. Monizam svodi sve stvari na jedinu supstanciju, a ta je ili duh ili tvar. On dakle poriče bitnu razliku između duha i materije. Taj nazor stoji u opreci već sa samim našim razumom. Sam se um protivi monizmu i postavlja sebe kao nešto posve različno od materije. Obično već svakidanje iskustvo pokazuje, kolika je razlika između materijalnih i duhovnih radnja, materijskih i duhovnih bića. Ta je razlika jedan posve očevidan fakat, a contra factum non datur argumentum. Fakat ostaje fakat, a filozofija koja dolazi u tako očit sukob sa realnošću ne može biti istinita.

Istina je ekskluzivna, dakle samo jedna, pa bi svi ti monizmi morali da budu donekle istiniti, jer je temeljna ideja monizma istinita; ili su lažni, jer je monizam lažan, a dualizam istinit. Dakle, da li postoji jedina supstancija, kako to naučava monizam, koja je vječna, sama se giblje i ima dostatan razlog svojem gibanju i opstanku u samoj sebi? Materija ili ta supstancija — svijet nije vječan, jer sve što ima konac, mora imati i početak. Prirodne su znanosti dokazale, da svijet mora nužno propasti. To nam tumači spomenuti zakon entropije. Energija je u svijetu stalna i ne gubi se. Ako nam treba, da podignemo jedan kamen, jedna jedinica energije ili topline razvit će se i kod pada tog kamena, jer postoji razmjer između sile i rada. Ali ako taj kamen držimo u visini godinu dana, trebat će nam za to velika količina topline, a pri padu će se razviti samo ona jedinica, kojom smo kamen dignuli. Gdje je ostala toplina? Postala je neuporabivom, razišla se po svemiru ili, kako su stari govorili, postala je latentnom. To je entropija. Isti pojav susrećemo kod svemirskih tijela. Moderne su znanosti n. pr. konstatovale, da se i mjesec i zemlja i sunce sve više ohlađuju, atomi se stišću, a entropija raste. Tjelesa će na koncu sasvim ohladiti, pomalo će prestajati pravilno gibanje, koje je uvjetovano sadanjim prirodnim zakonima. Tada će se dogoditi sraz i pri tome srazu razviti užasna toplina. Ta će toplina uništiti sve i biti, kao entropija, zadnja toplina, jer će se razići po svemiru.

Dakle, konac. Gutberlet kaže:*) »Ako ima naravni razvitak konac, mora da ima i početak; jer konac znači da se ograničena zaliha sile u vremenu iscrpila«. Kad bi materija, svijet, bio vječan, morala bi ta zaliha sile biti: ili neograničena, pa se nikada ne bi iscrpila, što vidimo da prema prirodnim znanostima ne stoji; ili ako bi ta zaliha sile bila ograničena, kao što jeste, a materija i svijet vječan, moralo bi naše današnje stanje već davno biti obavljeno. Svijet bi davno već bio propao, jer bi se sila već davno iscrpila. Ni vi, ni ja, ni monisti ne bi opstojali, a mi ipak svi opstojimo. Dakle, materija nije vječna, već ima svoj početak. Budući da ništa ne može da postane samo od sebe, nije mogla ni materija najednom da postane sama od sebe, nego je morala da bude stvorena od drugoga Bića. To Biće mora da je posve različno od materije. To Biće je Bog, kojemu je bivovanje bit i koji ne može da ne bude. Ovo je jedan dokaz, kako je nemo-

*) O tome vidi opširnije u »Hrv. Straži« I. »Z a i s t i n o m«.

guća jedna supstancija »vječna« materija i taj je dokaz sam dovoljno jak, da sruši zgradu jedinstvene supstancije, što je sagradiše monisti. No uzmimo još jedan! I taj ćemo konstruirati na temelju s utvrđenih a k s i o m a i osnovnih, jasnih načela prirodnih znanosti.

Svijet i svemir nalaze se u neprestanom gibanju. Svaka faza u svemiru oslanja se na pređašnju fazu, ova opet na pređašnju i tako se stvara logični niz faza ili gibanja. U fizici ste vidjeli, da se gibanje prikazuje nizom točaka, koje predočuju faze gibanja. Zadnja faza ima uzrok svoga gibanja u predzadnjoj, ova opet u pređašnjoj i tako idemo sve dalje. Taj niz ne može da bude beskonačan, jer mi uvijek, ma kako on bio dug, možemo zamisliti kraj ili početak i doći do prve faze. Kako je nastalo gibanje te prve faze? Da se od vijeka giblje, to smo kod materije dokazali, da je apsurd, jer bi onda naše današnje stanje — gibanje bilo već davno obavljeno. Sama nije mogla početi da se giblje zbog zakona ustrajnosti (vis inertiae). Nijedan se atom sam ne može da pokrene u gibanje, nego to gibanje mora uvijek da prouzroči neka sila, neki vanjski uzrok. Dakle je i gibanje one prve faze morala prouzročiti neka sila, koja nije u samoj fazi t. j. materiji, jer je materija ustrajna i po svojoj se biti ni ne kreće ni ne miruje. Mora dakle opet da opstoji neki Nepomični Micatelj, koji je pokrenuo to gibanje, koji sve giblje, a sam mora da je negibiv i potpuno različan od materije. To je Bog. Ovim je putem najgenijalniji filozof, poganin Aristotel, došao do spoznaje Boga čisto naravskim svjetlom razuma i filozofskim zaključivanjem, postavivši svoj genijalni *κινοῦν ἀκίνητον*.

Maglovita je tlapnja i vječna materija i jedina supstancija. Monizam se kao truli sistem, brzo raspada pod nožem zdrave kritike i logičnoga promatranja. Temelji su mu klimavi i cijela se zgrada ruši, osobito, jer je monizam izgradio posve krive teorije o spoznaji. Teorija o spoznaji radi o pitanjima, kako nastaje naše znanje, što je objekat našega znanja i spoznaje i šta je objektivna sadržina onoga, što smo spoznali; u kakovu odnošaju stoji naša umna i sjetilna spoznaja sa svijetom, koji nas okružuje. Drugim riječima, radi se o tome kako dolazimo do formalne (subjektivne) istine. Formalna istina sastoji u podudaranju našega razuma sa realnim stvarima. Ako razum upozna stvari onako, kakove jesu, što je rastavljeno — rastavlja, a što je spojeno — spaja, posjeduje formalnu istinu.*) Čitava se naša spoznaja osniva na duševno-sjetiljnoj naravi čovječjoj. Prvo spoznajemo sjetilima pojedine stvari, a onda od pojedinosti umskom radnjom, apstrakcijom, dolazimo do općenitih istina.

Jedan primjer. Kako je čovjek došao do pojma trokuta? Vidio je njivu, pa jedan trg, pa naslikan neki trokut i t. d. Tada je otklanjao sve nebitno i stvorio pojam trokuta, kojim znanost operira. Scientia non est de singularibus. Znanost radi s pojmovima, a došla je do njih od konkretnih pojedinosti. Tako spaja prava znanost iskustvo i spekulaciju, sjetila i um, i to je jedino pravi put, kojim možemo spoznavati. Upoznamo zbilju i onda o njoj razmišljamo.

*) Vidi Gonzales: Die Philosophie des heiligen Thomas I. 308.

Monizam kao materijalizam, ne priznaje apstrakciju, pojmove. Njemu su činjenice i iskustvo i prvi i zadnji izvor spoznaje, ne brinući se ništa zato, što bi, kad bi oni sami to načelo proveli, uništili sve znanosti. Iskustvo je pojedinačno i uvijek se mora apstrakcijom ovjeroviti. I same bi prirodne znanosti bile nemoguće bez apstrakcije. Materijalistički monizam ruši temelje svake znanosti.

Spiritualistički i spoznajni monizam, kao i svi racijonalistički monizmi ne priznaju iskustvo, nego samo um. Dakako, da onda moraju da sagrade čitav svijet iz svojih možđana. Gdje je objektivna vrijednost toga samovoljnog filozofiranja? Samo u svijesti, a nikako se ne može kontrolirati, što je istina, a što nije. Dakle i ovaj monizam ruši temelje znanosti. Agnostički monizam to otvoreno priznaje. Ignoramus et ignorabimus. To je čisti skepticizam. Sve prirodne sile i moći vrše svoju funkciju, samo da razum, kojemu je određeno da spoznaje istinu, ne može vršiti svoju zadaću! To je nesmisao. Oko je određeno da vidi, i vidi; uho je određeno da čuje, i — čuje, a samo je razum, određen da spoznaje istinu, i — ne spoznaje. To je inače logika onih, koji se pozivlju na prirodne zakone i dokazuju, da ovi ne poznaju — izuzetaka.

U 19. vijeku se monizam utekao pod okrilje prirodnih znanosti*), želeći, da mu one dadu jedinstveni svjetovni nazor i da mu one riješe sve svjetske zagonetke, zagonetku života i smrti, čovjeka i Boga. One mu toga ne mogu dati. Predmet je prirodnih znanosti istraživanje prirode, a težnja, da nam dadu jasnu, obrazloženu sliku svijeta. Ima li Boga ili ne, to pitanje prirodnjak k a o t a k a v ne može riješavati. Pitanje, da li je ovaj red sam od sebe ili od Stvoritelja, spada na teologa ili filozofa.

Prirodna znanost svakako daje premise, na temelju kojih možemo dalje logički zaključivati, ali to više nije prirodna znanost, već filozofija, i tu ima riječ filozof, ne prirodnjak.

To su glavne zablude monizma. Vječna materija i jedina supstancija, krivo primjenjivanje teorije spoznaje i precjenjivanje prirodnih znanosti, protezanje njihovo preko granica, koje im pripadaju. Već ovaj kratak prikaz pokazuje, kako široke prostore poplavljuje ta struja. Ne treba je omalovažiti, jer je duboko zašla među inteligentnu klasu; tim više, što je skinula tuđe ruho specijalne znanosti i u obliku Haeckelova monizma i njegovih nasljednika Forela, te čuvenog monističkog misijonara i propovjednika Ostwalda, dobila privlačivost r e l i g i j e. To je religija ateizma, jer monizam i nije drugo, nego ateizam, poricanje vječnoga Uma, što vlada svijetom. Ne treba se monizma ni bojati, jer nauka je njegova — njegova propast. Ali zato valja tu nauku barem donekle poznavati; ko poznaje nju, poznavat će i njezinu nelogičnost. Stoga valja da studiramo kršćansku filozofiju, koja nam je najbolje oružje protiv svih zabluda ljudskog uma i volje. Stoji čvrsto, da je oprijeka sviju monizama međusobno samo riječ. Nji-

*) Već 12. godinu izdaje Ostwald smotru »Annalen der Natur- und Kulturphilosophie«, a uz to izlazi tjedna smotra »Monistisches Jahrhundert«.

hov je zajednički protivnik dualizam, koji traži drugoga čovjeka i drugačiji život, nego monizam. Na dnu je svakog pitanja, svake ideje i misli, problem: »B o g i č o v j e k«.

*

Pri izradbi ove radnje rabio sam poglavito uz navedene još ove izvore: »Der Aar«. God. I. Dr. Ude: »Der Monismus in seinem Einfluss auf das moderne Leben«. »Hrv. Straža«. God. I. »Za istinom«. F. Z. Gonzales: »Die Philosophie des heiligen Thomas von Aquin«. Bd. I. Regensburg God. 1885.

- - - SMOTRA. - - -

KAZALIŠNA KRONIKA.

»Postolar od Delfta«, opera u 3 čina od Benita B e r s e. Vrlo je nezgodno ocijeniti ovo novo djelo v e o m a d a r o v i t o g Zadranina Berse: toliko dara i toliko glazbene inteligence, a tako neumjesno poredane i nepraktično sazdane stvari nijesam skoro našao u glazbenoj literaturi.

Bersa je Hrvat, pa ipak nije: on je kosmopolita, nenarodan, a to mu je velik grijeh. On nam stvarajući kao dosad ne će dati ništa nacijonalno, ništa našim srcima priraslo, bit će lakše poznat u stranom svijetu, ali to za nas nije od osobite vrijednosti. Da se on dade na obrađivanje narodnih motiva i narodnih melodija, da se on znade uživiti u duh naše narodne glazbe, nadario bi nas djelima dostojnim dara našeg Wagnera — L i s i n s k o g a.

»Postolar od Delfta« izrađen je po pripovijesti Andersenovoj od poznatog libretskog fabrikanta Willnera. Čarobnjačka je to opera i prema tom teška za obrađivanje, no Bersa je svojom glazbom p o t p u n o uspio samo u onim djelovima, gdje se opaža utjecaj narodne pjesme. Zadivila me je vještina Bersina u izražavanju čuvstava, u oponašanju prirode, i u malo je kojem djelu onako uspjelo glazbeno slikanje bure i nepogode kao u »Postolaru«. Pa prekrasna pjesma noćobdije u prvom i drugom činu! Veoma je lijep i kvartet kod dolaska postolarova sina, pa ona svadbena objava Nesrećina, koja me spominje na našu narodnu pjesmu. Kako bi se dala upotrijebiti nacijonalna melodija u onom prizoru, gdje podzemni kralj pripovijeda djeci bajke! Možda nema nigdje tako krasno pjesmom izraženih priča, što te sjećaju na meko bakino krilo i toplu peć, na čudne priče o vukodlacima i vilama, o neznanim junacima, kao baš u našem narodnom arkivu, pa ipak ne upotrebljujemo to svoje blago. Svakako loša svjedodžba!

En fin — toliko glazbenog zlata, pa tako razbacano! Kriv je sujet i libretista. Zar skladatelj nije mogao ništa bolje da nađe?...

Što se izvedbe tiče, mogu se samo pohvalno izraziti, pa i u pogledu samoga orkestra. **V. S.**

B. Nušić »Put oko svijeta« (u 10 slika). Ajte sa mnom! — Ne, ne! Ne mislim ja oko svijeta, nego u naše kazalište! Ne pitajte ništa, nego gledajte! Eno zastor se diže, a Mika »telegrafista« tumači gazda Jovanu nešto po globusu. Samo nekoliko riječi, karakterističnih riječi, i nekoliko kretnja, karakterističnih kretnja, pa ćete odmah vidjeti, da je tu po srijedi on — autor »Protekcije« i »Svijeta«. Sigurno se još spominjete njegova Save Savića, nijeste jamačno zaboravili ni one priče o »C-duru i G-duru« i toliko još njegovih specijaliteta, a eto sve to možete i tu naći, iako malo — moduliranо. No što je glavno, onaj fini humor i ona snažna satira odaju već sama posebi jednog Nušića. On je u tom bezobziran, pa često i ne bira mnogo među riječima, nego pripovijeda malo i »po francuski« ili — ako hoćete na njegovu — »po turski«. On jednako šiba srpsku slogu, kad Jovan iza batina veli: »Samo sloga Srbina spasava«, kao i madžarsku preveliku brigu za sigurnost i slobodu, kad priča o peštanskoj policiji; on

jednako briše velikog gospodina »crnih obraza«, pa bio taj baš i ministar, kao i seljaka, koji kao Srbin za volju izbora i izbornih natezanja ostavlja svoj posao. Vodi nas iz Jagodine — rekao bih — kinematografskim načinom oko cijeloga svijeta opet do Jagodine, i svagdje nalazite na pretek Srba, pa je prava šteta — kad nas je već po svijetu proveo — što nije zašo malo i dalje... dalje, da barem znamo, gdje njih sve nema. Ali to je valjda već — druga serija, koja dolazi tek iza ove.

Nego da čujete, o čem se zapravo radi!

Gazda Jovan dobio glavni zgoditak srećke, koja se sastoji u tom, da može besplatno putovati oko čitavoga svijeta. U dobar čas! Zašto da on ne bude srpski Robinson? Zašto da o njemu ne pišu novine? Jest — tješi on svoju zaplakanu Persu na rastanku — uz ime cara Nikole, cara Vilima i sultana turskog spominjat će se i ime gazda Jovana. I tako se on praćen govorom jagodinskog načelnika, ciganskom glazbom i burnim ovacijama svojih sumještana s globusom u ruci daje u svijet. Dolazi u Peštu. U hotelu »Bristol« odsjeda i tu nalazi sobaricu Julišku, koja je godinu dana prije u Jagodini pjevala, pa ju je i on onda upoznao. Ona mu se naprti sa svojim ljubavnikom, koji će kao preobučena turkinja fingirati Jovanovu ženu, na njegovu putnicu za put u Ameriku. Pridruži mu se i neki Crnogorac s drvenom nogom. No u Njemačkoj, po Crnogorčevu sudu baš na granici dviju država — vidio je naime na stanici dva natpisa: »Für Damen« i »Für Herren« — pridruži im se neki detektiv. Upusti se u razgovor s Jovanom:

»Kako to — ti Srbin, a žena ti turkinja?«

»Ta... eto — koalicija!«

Tableau!...

Međutim detektiv raskrinka »turkinju« i uhapsi ih sve četvero. Jedva umakoše odatle, eto ih na lađi, ali bez »turkinje«, koju su »peršupirali« natrag. No Jovanu je i to dvoje dozlogrdilo, pa kad se još morao u dvoboju potući zbog Crnogorca, preobuče se u mornara i pobjegne na neko bahamsko ostrvo. Sreća, nesreća li nanese ga na srpsku naseobinu, gdje su se dvije stranke trle. On se ponudi za pomiritelja, predsjeda im skupštini, a na koncu izvuče od složnih Srba malo i »masnih«. Ali nikad jedno zlo nije dosta. Ko iz neba eto opet Juliške i Crnogorca. S njima zabasa među crnce, kojima je Srbin ministar, pa ih taj zajedno s onima opljačka. U Kini proda Jovan Julišku nekom Perzijancu u harem, u Perziji se opet nađu, pa se tu Crnogorac i Juliška vjenčaju, a onda ih kum Jovan vodi u svoju Jagodinu. Tu ih sa slavljem dočekaju. Daje se svečani banket, kojemu gazda Jovan treba da predsjeda, ali on ni čuti; jedamput je predsjedao i — nikad više! On ljubi svoju kuću, obećaje da ne će nikud više od nje, jer na cijelom svijetu nije našao druge Jagodine.

Glazba Biničkoga, koja je isto tako lakoga karaktera kao i komad sam uvodi nas u svaku pojedinu sliku (osim zadnje). Na nekim je mjestima značajan narodni ton i to onaj srbijanski. Osobito se to ističe prije prve i kod devete slike, gdje dolazi i silazna povećana sekonda, koja daje melodiji istočnjački kolorit.

Stvar su glumci dosta dobro izveli. Osobito se istakao Rašković u glavnoj ulozi, pa je bio iza svake slike burno aklamiran. I glazba je pod Sachsovom upravom bila dobra. **J. A.**

F. Becić: »Lajtmanuška deputacija« (vesela igra iz bivše vojne krajine u dva čina). — »Noch nie da gewesen«, smije se sedamdesetgodišnji pukovnik najavljenoj deputaciji »cesaro-kraljevskih gospoja lajtmanuša.« Čudo neviđeno, a ipak — stari sujet pokondirenih tikava i popapučenih opanaka. Sedamdesetgodišnji pisac »Zavjeta«, »Vukićeva mosta« i one popularne »Kletve nevjere« dovodi pred nas omiljele svoje tipove, rekao bih, one iste, što iz prvih dana našega zanimanja za lijepu knjigu još žive u neizbrisivoj uspomeni. Ili zar vam se ona seoska nadžak baba Manda ne čini već odnekud poznatom? Zaista prava »papuča«, koja nesamo da staje svome Martinu na šiju, nego hoće da se podigne i nad sve seoske »opanke«. Da je samo vidite, kad je čula, da je postala lajtmanušom! Pa onda kad četu svojih druga lajtmanuša vodi i vježba, kada samosvjesno vikne: »Halb acht!«... Konačno, kad pukovnik deputaciju izvrgne ruglu i natjera im »soldački« strah u kosti, pa kad školska djeca polete za njima kao za maškarama sadanjih poklada, ispostavlja se, da joj je Martin još uvijek kapral, a nipošto »lajtnant«. Radi se naime o zamjeni početnog slova prezimena »Borić« i »Zorić«, o pogrješki satnijskoga pisara. Međutim da ne bude zlobnoga rugla i sramote, predlaže pukovnik i Mandina Martina za »lajtnanta«.

Stvar nema snage dramatskoga zapleta ni efekta prave komedije, ali ima drugo nešto, čime nam se mili. To je onaj duh starih naših krajišnika, kojima je u mladim danima bila deviza: »Tko nije za cara, nije ni za curu!« — to su ona lica, koja još i danas u našem selu često sretamo, ali kojih na žalost sve više nestaje — upravo tako, kao što se starina autor, čija su se djela nekoć svuda čitala i svagdje tražila, sve više povlači u knjižničke ormare i zaborav.

Izvedba je prilična, osobito na nekim za seoske prilike karakterističnim mjestima. Istakla se dobro Savićka (kao Manda), koju je publika s Raškovićem (kapral Tunja) i Prejcem (pukovnik Mihičević) srdačno aklamirala. **J. A.**

Ocjene i prikazi.

Spomen-knjiga o II. hrvatskom katoličkom kongresu u Ljubljani 1913., uredio je dr. Janko Šimrak, a izašla nakladom »Kuće dobre štampe« na Rijeci 1914. Cijena 2 K 30 fil.

Ovo djelo ne uzimamo preda se kao drugu običnu knjigu. Ona je program — što ga katolički kongres stvori za direktivu radnicima na svim područjima za napredak i procvat hrvatske i katoličke stvari u hrvatskim zemljama. Više je od deset godina trebalo da prođe od I. zagrebačkog katoličkog kongresa, koji nije ispunio ni zadovoljio nade i očekivanja mnogih, dok smo došli do ovog kongresa. A ljubljanski je kongres doista plod naših katoličkih organizacija i zato mi gledamo na stvoreni program i rezolucije posve drugojačijim pogledom, nego onda. Stvoreni je program program realan, izvediv uz volju i rad i žrtve, ali i uz iskreno pomaganje svih viših faktora. Taj nam program, pogotovu, jer se prema njemu djelomično i radilo, a sada ćemo još većom snagom i nastaviti, daje jamstvo bolje budućnosti za katoličku akciju. O tom programu, koji je označio veliki kat. hrvatsko-slovenski kongres minuloga ljeta, zbori čitava spomenica i upravo zato će je primiti svaki katolik-Hrvat, pristaša našega pokreta, s najvećim oduševljenjem, a osobito mnogi oni, kojima ne dopustiše razne prilike, da pohrle do bijele Ljubljane.

Spomenica je, da tako kažemo, zapisnik toga kongresa. U njoj su naime zabilježene sve priprave za kongres i sve manifestacije, zabilježene su i rezolucije slovenskih sekcija; iza spomenutih stvari podijeljena je knjiga u tri dijela, kao što je i sam kongres vijećao u tri sekcije: religioznoj, socijalno-gospodarskoj i prosvjetnoj, budući da je karitativna sekcija otpala (u programu referent vlč. g. B. Strižić). Svi su referati s ponešto skraćenom debatom doslovno štampani, što je bezuvjetno od vrlo velike praktičnosti.

Imamo sada, Bogu hvala, napisano sve, imamo osnovane i vrhovne forume, sada je potrebit samo rad i samo rad. Poslije kongresa je katolička akcija krenula jedinstvenijom strujom, iako se našlo nedisciplinirani pojava, koje ne htjedoše, da im zapovijeda tko drugi . .

Puno govoriti o spomenici nije potrebno. Našim drugovima ne možemo drugo nego da poručimo: uzmite je i čitajte! U njoj ćete naći načela i duh i konačne ciljeve hrvatskoga katoličkoga pokreta. **Đ. K.**

Opaska, Za daštvo bi trebalo sniziti cijenu. — Ur.

Spomen-knjiga. (Prigodom šesnaeststogodišnjice milanskog edikta). Cijena 1 K, dobiva se u arheološkom muzeju u Spljetu.

Prošle godine proslavi kršćanstvo diljem čitavog svijeta šesnaeststogodišnjicu svoje slobode, koja sinu milanskim ediktom 313. godine. Velikoj toj slavi pridružio se i naš dični Spljet svojom proslavom, kad je prvuput prikazivana krasna prigodna drama: »Car Dukljanin« od Dr. M. Ogrizovića. Da to slavlje ostane u što trajnijoj uspomeni, popraćeno je ovećom Spomenknjigom.

Na prvom je mjestu u njoj historijska rasprava o Dioklecijanu i Konstantinu, kao znamenitim rimskim carevima, od dona Frane Bulića. Pisac se osobito osvrće na život i djela Diokleciianova, navodi njegove zamašne osnove, naročito njegovu državnu reformu, kojom je razdijelio državnu vlast na imperatore i cezare, a na čelu svih stoji Dioklecijan kao apsolutni gospodar u čitavom rimskom carstvu. Upravo radi tih reforma nazivaju mnogi historičari Dioklecijana Velikim, ali ako ga promatramo kao najokrutnijeg progonitelja kršćanstva te ako uzmemo u obzir još i to, kako i pisac napominje, da je baš Dioklecijanova državna reforma udarila temelj razdiobi rimskog carstva i stvorila novi Rim na

Istoku, ne možemo ga nazvati Velikim. O Konstantinu Velikom pisac vrlo malo spominje.

Kao nastavak toj raspravi obrađuje dosta opširno u drugom dijelu spomen-knjige Dr. I. Bervaldi progonstvo kršćana. Prvi dio rasprave radi o progonstvu kršćana u čitavom rimskom carstvu, gdje je poginulo bezbroj kršćana, kako i sam poganin Tacit veli: »Multitudo ingens!« U drugom pak dijelu osvrće se pisac napose na progonstvo u Dalmaciji. Prouzročio ga je sam car Dioklecijan, kad je ono po ediktu Diokleci-janovu prvi bio zatvoren biskup Dujmo s mnogo svojih drugova iz Solina.

Obje nam rasprave pružaju više povjesnih podataka, pa je od velike koristi, da se čitaju.

Kao završetak ukrasuje spomen-knjigu: »Smrt cara Dioklecijana«, svečani epilog u jednom činu od Dr. M. Ogrizovića, koji nešto promijenjen dolazi u samoj drami od istog pisca kao IV. čin.

Uz tolike pohvalne kritike same drame »Car Dukljanin«, a s njome i toga epiloga dodajem još to, da je sam Don Frane Bulić rekao Dr. Ogrizoviću vraćajući se sa premiere »Cara Dukljanina«: »Pogodili ste karakter Dioklecijanov, koji je jedan od najzamršenijih u svjetskoj povjesnici.« Mislim, da je to dostatna preporuka same stvari.

J. J—ć.

KNJIGE MATICE HRVATSKE.

A. Aškerc: Izabrane pjesme. (Priredio dr. A. Bazala, Zagreb 1913.). Zaslužila je ova knjiga, da se o njoj puno opširnije progovori, nego li je to ovom zgodom i na ovom mjestu moguće. Matica Hrvatska obdarila nas je ove godine zbirkom pjesama pjesnika apostate s predgovorom filozofa bez filozofije. Čovjek upravo ne zna čemu bi posvetio više pažnje, da li samome pjesniku ili predgovoru.

U predgovoru između mnogih filozofskih razmišljanja veli dr. Bazala: »Poezija njegova osobito ranijega doba nije bila u opreci s kršćanskom naukom, o kojoj je govorio s poštovanjem, najmanje pak bila je bezbožna, što su protivnici njegovi htjeli u njoj da nađu. U posljednje vrijeme, nešto i postavši zlovoljan i mizantrop, kako u životu tako i u nazorima osloniv̌si se samo na sebe, nije čudo, ako je slobodoumnim svojim, napose vjerskim mislima dodao neku radikalniju notu, pri kojoj nije moguće predvidjeti ni utjecaj političkih trvenja u njegovu narodu. Onda doista iz pjesama njegovih ponešto proviruju racionalističke i naturalističke tendencije«. A sam dr. Bazala iznosi svoj nazor, da »pomoć božja nije cause physique nego samo cause morale«, te da je »neopravdano, ako se od nje očekuje fizički učin«. (To je onaj isti dr. Bazala, o kome su mladi u vrijeme borbe pisali, da je klerikalac.)

Držim da iz Aškerčevih pjesama nesamo »ponešto proviruju racionalističke i naturalističke tendencije«, nego su one redovan motiv mnogih od njih. Uzmimo na pr. »Prvu mučenicu«! Zar nije vrlo jasno Aškerc rekao:

»I smrt sem premagala slavno!
Nesmrtna zato sem poslej...
Ime mi je — Misel Slobodna,
a moj je ves svet zanaprej!....«

Ali zamislimo se malo u sam sadržaj! Zašto Aškerc radnju meće u Egipat? Ne znači li to tminu klerikalizma? Pa onda spaljivanje slobodne misli na lomači!

Pa ona pjesma »Grešnik«. Buddhin učenik Ambattha veli:

»Grešil sem hudo, prehudo,
— — — — — — — — —
— — — — — — — — —
Jaz mislil sem, o prečastiti
Sám mislil sem o svojoj glavoj!
Življenja uganko sám htel je
Proniknuti smélo duh moj«.

Onda dalje:

»Kar v Vedah je pisano svetih,
To misliti človek le smé!
Ne glôblje, ne više, ne dalje....
Kdor misli drugače — gorjé!«

Šta je pod tim mislio svećenik apostata Aškerc i na koga se odnosi sve to, vrlo je jasno, ali on ipak veli:

»Čim bolj ti sám misliš svobódno,
Tem bolj si podoben — bogú,
Tem bolje približuješ se Brahmi....
Le misli zató brez strahú!«

Mislim da ne treba daljih analiza, da se pokaže, što i kako je mislio Aškerc s obzirom na vjeru. Ima u njega i lijepih stvari. Lijepo je prikazao farizeja u pjesmi »Kristus in Peter«:

»Na ustnah tá človek pač nosi Jehovo,
a srce le Mámona moli njegovo«.

Bilo bi vrlo interesantno, da Aškerc živi u današnje dane, da vidimo, šta bi pjevao

iza ovog srpsko-bugarskog rata, kad je iza prvoga pjevao:

»Sramota boli me, sramota,
da Srbu zdaj K a j n je imé....
Da narod moj, bratomorilec,
krvave zdaj nosi roké!«
(»Boj pri Pirotu«).

Aškerčeva poezija nije sigurno zgodna, da se da svakome u ruke. Istina, da nema predgovora, bilo bi za mnoge manje opasnosti, ali ovako ne možemo se nikako složiti s time, da to Matica dariva hrvatskom narodu. No neka se bistri!... Bolje je, da znamo, gdje smo, nego da se obmanjujemo.

Viktor Car Emin »Iz plime« (Roman). Naš je čovjek »u sitnicama velik, u velikim stvarima — nikakav« (str. 92.), pa ako ga život i zanese u struju, koja vodi k velikom, on se opire, ostaje konzervativan, ili ako se već pusti sudbi, ne zna se u životnoj vrevi snaći, teško se asimilira prilikama. Otud dolazi, da se jedni od tuđinske najezde brane konzervativnošću, a drugi — videći neuspjeh te obrane i ne znajući naći zgodnije — skuče šiju i uzmiču. To je problem, koji autor »Zimskoga sunca« rješava u svom novom romanu na istarskom tlu.

Marin Palmić personificirani je anahronizam naših starih. Smiješnost njegove konzervativnosti prelazi u tragičnost njegove sudbine. On umire, jer ga je sve prevarilo — pa i ista kći Klara — on ne može da preživi gubitak svoga doma, koji prelazi tuđinu u ruke. I dok »stari Jeremija« Fabio jadikuje nad takovim gubicima, nad zemljom — janjetom, koje tuđin striže — Batičić se tome smije, on pomaže pače tuđina, jer — »bez tuđinaca bile bi nam ruke odsječene« (str. 181.) — veli on; a »Amerikanac« Marunić ne pita, ni tko kupuje ni tko prodaje, već tko — p l a ć a. Da slika bude što vjernija, eto Rajkovića, koji ljubeći nesuđenu mu Klaru udovoljava tek strasti, a oženivši Miss Kate prodade sebe. Takovih Rajkovića valjda nigdje u svijetu nema toliko kao u nas, i baš zato je to za nas tako sudbonosno. Ne bi se razni »Tudeški« i »Ungarezi« onako šepirili među nama, da nije tih Rajkovića i Batičića, ne bi ti »gavrani« tako rado dolijetali k nama, da nije u nas obilne »strvine« .... A pozadina — narod? Po koja lijepa riječ o budućnosti i domovini upaljuje ih kao raketa, ali taj plam brzo i ugasne. Sad povlađuje jednom, a za nekoliko časaka već pristaje uz protivnika. Taj narod »voli danas jaje no sutra kokoš« (str. 229.). Sve je to prekrasna slika naših, općenito naših narodnih prilika, pa samo da su jasnije prikazani neki detalji (n. pr. tuđinaca), bila bi joj i vrijednost općenitija.

Ljubavni elemenat toga romana ne stoji tako visoko kao socijalno-narodni. Snaga se piščeva ne da poreći, ali on ne zna njom ravnati u onim momentima, gdje se dotiče putenosti i morala — ili možda ne će?... U tom bi se pogledu dalo gdjegdje prigovoriti Leitneru, Rajkoviću, pa i ponosnoj Klari.

Krasni su i dirljivi momenti s malom Vjerom. Djetinja je u nje psiha sjajno prikazana. Onaj prizor, gdje ona poslije djedove smrti lista po bibliji, i nehotice me sjeća jedne male Andrejevljeve novele, u kojoj je isto tako krasno iznesena duša jednoga djeteta. Osobito je nježan svršetak, kad se Vjera oprašta od svoga Kastora, koga je ona tako ljubila: »plačući mu je tumačila, kako će ona m a l o do Amerike, a on, Kastor, neka međutim bude dobar i valjan . . ., dok se ona ne vrati«. — Svakako je to najsavršenija strana romana.

» . . . . . Ne brojimo mnogo, ali živjeti nam je i ne puštati, da nam svaka tuđa ptica bude kobac«, jer bi Fabio ipak inače mogao imati pravo, kad veli: »Ništa našega ne će ostati — izginut ćemo kao čeljad, koja nije nikad imala ni imena ni plemena...«

Toliko o tom dijelu i iz tog djela najnovije hrvatske lijepe knjige. J. A.

NAŠI SREDNJOŠKOLSKI LISTOVI.

»Travničko Smilje«. God. VII. Br. 1. Zadnjih godina kao da je jenjao onaj radni zanos naših đaka u literarnom i znanstvenom produktivnom radu. Broj je srednjoškolskih listova prilično pao. No ovi listovi, što ipak izlaze, ističu se velikom solidnošću i ozbiljnošću, kojom shvaćaju svoju zadaću. »Neven«, »Jeka«, »Travničko Smilje«, »Nada«, pa i drugi postaju gotovo uzorima, kako se ima uređivati srednjoškolski list. Svaki je list potpuno originalan, svoj, izrastao iz prilika i posebnih okolnosti đaštva, koje ga izdaje. Svaki je list poseban tip i nosi sve oznake one provincije, u kojoj izlazi.

Evo »Smilje«. Da ne znate, da izlazi u Bosni, dovoljno bi bilo da pročitate samo

jednu pjesmu, pripovijest ili drugu koju stvarcu i odmah biste poznali, gdje mu je domovina. Jedar, bistar i sočan jezik, stroga odmjerenost i pravilnost forme, pa domaći sujeti pripovijesti, sve vas uvjerava, da tu vode pero sinovi one zemlje, koja nam je dala najljepšu narodnu poeziju. »U zoru novoga dana« je i s unutarnje i s vanjske strane gotova, dotjerana pjesma. Horvat nije zapao u patetičnost, koja se u novije vrijeme opet rado uvlači u naše stihove, a ipak je jedar i jak. »Petar Berislavić« je zanimljiva pjesma s lakom dikcijom i zornim situacijama, što je kod epske pjesme glavno, no pri koncu postaje monotona, jer se pisac ne trudi da unese u nju išta nova, svojega. Pogibija banova nije dovoljno obrađena ni okarakterisana. Naša epska pjesma također valja da se makne sa mrtve točke i baš su bosanski Hrvati, imajući najviše uvjeta za to, zvani da je ponovo ožive. Od Kulierovih je bolja »Pjesma«. Filozofski motivi u »Meminisse iuvabit«, nisu dovoljno prekaljeni u vatri zanosa. Perić je mlad, ali pjesma mu je posvema pravilna. »Epigoni« kao realistički oštro i točno ocrtana pripovijest dokazuju, da je pisac našao svoje pravo područje. Dakako da ima još nedostataka, posebno u psihologiji i kompoziciji pojedinih dijelova i cjeline, no to su nedostaci, kojih će vježbom i godinama nestati. Oba poučna članka su rezultat marljiva proučavanja i ozbiljna rada. Tek je u članku o povjesti 6. točka na 16. str. gore nejasno stilizovana, te se ne razumije, što hoće pisac da kaže. »Travničko se Smilje« i ovim brojem održalo na visini.

»Neven«. God. IX. Br. 2.—3. »Božićna pjesma« je lijepa iskrenim zanosom, ali ima više formalnih nepravilnosti. »Meštar Luka« je plastično naslikan i osobito nam iz I. dijela živo iskače njegova pojava. III. dio je slabiji i nekako ga nismo očekivali iz pričanja prvog dijela. Valja više paziti na psihološki, unutarnji kauzalitet, nego baš na model u životu. Inače je crtica posve dobra. »U Zimi« je zgodno spojena refleksija prirode i osjećanja, te je prijelaz s jednog na drugo vrlo fin. »Zadnji oproštaj« se ne uzdiže nad slične produkte istoga motiva, što smo ih dosada čitali po srednjoškolskim listovima. »Moji drugovi« je točno i zanimljivo opažanje iz đačkoga života. »Nastup potresa« je kao čista reminiscenca iz pročitanih opisa potresa prilično nenaravan, osjeća se ono napinjanje fantazije, koje ne može puno pomoći, kad joj je predmet posve tuđ. Pisac bi bolje učinio, da je potres proučio sa znanstvenog gledišta. Slika i impresija bi nam bila bez sumnje jača. Članak o proletarijatu je vrlo zanimljiv. Pisac je preosjećao ono za što se bori, a bez ljubavi nema ni socijalnog rada, ni socijološkog pisca. Tek pripominjemo da je kapitalizmu pravi uzrok liberalizam. **Vg.**

»Jeka« g. 1913./14. br. 3. — Listam, čitam i pitam se: zašto je Sedžić napisao onu stvarcu »Srce« i to još onako toplo i od srca — on, koji »nema srca«? Čini se, kao da je to neki već davno istrgnuti list iz dnevnika ili spomenara, koji je dugo ležao negdje u prahu zaboravi, pa je sav već požutio — ili se varam? Ta da, možda je tome onaj žarki mladenački plam kriv!... Stvar je lijepa i karakteristična. — Pretrić uza svu nježnost malo kaže svojim dvjema stvarcama, od kojih je bolja »Na Gospin dan« nego »Moj braca«. Potonjoj je donekle jednak Zoranićev »Snijeg«, dok je Slavićev »Prvi lov« nešto bolji. Nevenko pokazuje zanos djetinje sreće, samo da je malo jasniji ondje: »A tamo je bilo burno...« itd. Potonja su četvorica nekako jednaki u biranju motiva kao i u sadržajnoj te formalnoj obradi, malo se vidi otimanja od početničkih uzda. Neka malo više promatraju svoju okolinu, pa će im se sama od sebe narinuti sva sila zgodnih motiva, a onda kad već nešto izaberu, neka se trse i oko dotjerivanja u obradi! Toliko za savjet! — Od pjesama je osobito krasna Pobjedićeva »Zamire dan« svojom bogatom dikcijom, tonom slatke čežnje i pratnjom tihih akorda sjete. Kod njegove »Badnje pjesme« osobito je snažna pointa. Goričkí je također uspio. Slavomir nam u »Anđelovim suzama« recitira običnu priču. — Medislav se, vidim, usteže malo od svoje predašnje bombastičnosti. Članku o Njegušu prigovorio bih samo to, što njegov rad prikazuje na školski način.

Općenito o tom broju nemam ništa reći, ako ne ću da ponavljam ono, što je o »Jeci« već toliko puta rečeno. Uvijek nekako ista. Mi se tim ipak još ne zadovoljavamo, jer tražimo napredak. Nastojte! **J. A.**

Odgovorni urednik: **Iv. Krst. Lovriček.** **Hrvatska tiskara d. d.**

Prilog »Luči« broj 6.

VILINGAJ

ZAGREB, 28. VELJAČE 1914.

Stj. Varga:

Prva riječ.

Naš je pokret široko razvio barjak idealizma, pravog, pregarajućeg i požrtvovnog idealizma. Nije dakle čudo, da je taj barjak sakupio oko sebe i mnoge mlade pjesnike, koji su puni zanosa mladog života tražili ideale. Ideali su i prava poezija, umjetnost, nerazdruživi. Svaki idealizam stvara dvostruku poeziju: poeziju života, rada, zanosa i muzikalnu pratnju njihovu, poeziju riječi, zvuka i boja. Bez jedne nema druge. I vidi! Kao što se rascvijetala poezija našeg života, idealni rad za vjeru i domovinu, tako je cvjetala i naša Muza. Znoj naš prelijevali smo u stihove, da njima okrunimo naše pobjede i ovjenčamo naše ideale. Visoko, zanosno je poletjela naša pjesma kao mladi orlić i zakliktala zanosnim klikom u plavim visinama i taj je kliktaj oduševio mnoge, raspalio, uzburkao mlada srca i probudio u svih želju, čeznuće za visinama plavim, za idealima. Evo ovdje otvaramo svoje strane i našim najmlađima, što će tek da dođu, što se tek uče kliktati, neka vježbaju svoje sile, da nas jednom i oni, duboki katoličkim duhom, jaki narodnim zanosom, a meki harmoničnom riječi, oduševljavaju za ljepotu, ideale i bude u nama nostalgiju na beskrajno carstvo ljepota nad zvijezdama.

Porekli su nam uopće pravo na umjetnost. No umjetnost će postojati dotle, dok postoje ideali, a katolička i narodna umjetnost, dok postoje katolički i narodni ideali. Umjetnost je u biti svojoj izražaj svih velikih i plemenitih ideja. To je ona bila od Homera i Dantea, od Sakuntale i Šekspira sve do današnjih dana. I danas je književnost izraz modernoga duha, izraz dvaju svjetovnih nazora: kršćanskoga nazora objektivne istine, aktivnih i pasivnih krjeposti, te moderno-poganskoga, subjektivističnog nazora s glavnom temom borbom za opstanak i održavanjem vrste.

No književnosti ne daju neposredni regulativ filozofska načela, već estetska, koja su izvedena iz filozofskih. Pogledajmo samo letimice ta načela.

Temeljno estetsko načelo modernih propovijeda čistu ljepotu, l' art pour l' art. To je estetski formalizam, koji uči, da se sva ljepota sastoji u formi umjetničkog djela, dok je ideja, sadržina, misao nuzgredna. Blistavi stih, žarka boja, ekspresivna forma gline i kamena, harmonijske situacije

su modernoj umjetnosti sve. Umjetničko stvaranje je jedino refleksija umjetnikove mašte, zamišljaj njegove fantazije i pri tom stvaralačkom procesu nije potrebna nikakova regulativa uma ili morala. Što umjetnik stvori već je po tome i dobro.

Druga opet njihova škola isključuje pri umjetničkom stvaranju svako konstruktivno sudjelovanje fantazije i stvara eksperimentalni roman, kojemu je, kako veli Zola, svrha »upoznati istinu«. Tu istinu osvjetluje naročito negativnim tipovima iz prirode i života. Naturalizam. — Kako je to daleko od onoga, što čovjek traži u poeziji!

Naše je estetsko načelo zdravi spoj formalizma i ideologizma, stapanje forme i ideje. Zabacujemo čisti formalizam, koji traži ljepotu samo u formi. Zabacujemo verizam (naturalizam), koji hoće da od poezije stvori znanost. Nismo pristaše ni maglovitoga i krivo shvaćenog idealizma, koji zaboravljajući na formu i na realni svijet zapada u neprohodne guštare fantazije, tuđ svima i neshvaćen ni od koga. Mi spajamo formalizam i ideologizam držeći, da umjetnost ima dva bitna elementa: ideju i formu. To izlazi iz oznake ljepote po skolastičnoj filozofiji (i Platonu): Pulchrum splendor veri. Ljepota je sjaj, odsjev istine. Ova je definicija u malome naš literarni program. Naša dakle umjetnost mora slikati istinu, biti njezina propovjednica i svećenica, pred njezinim oltarom paliti miris-tamjan. No ona ima da bude s j a j istine, istina prikazana u sjajnoj, skladnoj formi prema svim zakonima umjetnosti i služeći se svim bogatstvom tehnike, što nam ga pruža moderna Prema tome držimo, da umjetničko stvaranje traži saradnju fantazije, osjećaja, srca i uma. Fantazija kuje zlatne okvire snova, osjećaj i srce im daju dah ljepote, a um čitav taj proces regulira.

Istina je samo jedna: ona što ju je Bog objavio, kršćanska. Naša religija, katolicizam baca svoje posebno svjetlo na sve stvari, ideje, događaje i u tom svijetlu živi, kreće se, osjeća i stvara naš umjetnik. Druga je ideja, u koje svijetlu živimo i radimo: narodnost, hrvatstvo, moćni imperativ našega srca, da ljubimo one pragove, s kojih smo procvjetali. U svijetlu tih dvaju velikih ideja promatramo vanjski svijet, razvijamo naš nutarnji, prema njima stvaramo. Naš katolicizam i naše hrvatstvo ne očituje se dakako u umjetnosti na taj način, da uz svaku riječ tiskamo: Ja sam katolik, ja sam Hrvat. Ne! Pobožna i patriotska poezija su samo dva prelijepa poglavlja iz zbornika naše poezije. — N o s v a u m j e t n o s t i č i t a v o n a š e s t v a r a n j e m o r a d a p o k a z u j e d i r e k t n o i i n d i r e k t n o d u h n a š i h i d e j a.

Čitav život dobiva svoj posebni prizrak, osebujnu aureolu, prema tome, kroz kakove ga ideje naočale gledamo. Drugačije poimanje o cjelokupnom svijetu, životu i o s v i m njegovim najraznijim oblicima ima materijalist, a drugačije katolik. »Religija ne isključuje svjetsko, profano i prirodno; ona ima prema svemu tomu neki odnošaj i posebni položaj i sve to ima posebni položaj prema religiji. Život nije dvostruk, već jedinstven.« (Kralik.) I prirodu i subjekat i radost, bol, ljubav, mržnju — sve to drukčije posmatra vjernik, a drukčije bezvjerac. Svjetovni nazor je svjetlo iza kulisa, ne vidite ga, a ipak su sve stvari njime obasjane. Bijelo, crveno,

crno... Tek ako Vam srce zaželi, da se napijete i nagledate samog izvora svjetla, odgrnite zavjese i na koljena padajte...

Naše hrvatstvo određuje da naša umjetnost mora biti nacijonalna, literatura narodnog kolorita. Kolorit naroda sastoji u posebnim njegovim duševnim darovima, u psihi, rasi, predaji, povijesti, u njegovu posebnu položaju u prošlosti i sadašnjosti, u njegovim običajima i jeziku. Sve to pretpostavlja drukčiji mentalitet i drugačiju psihologiju i traži poseban umjetnički izražaj, koji je psihološki uvjetovan tim posebnim motivima. Mi dakle tražimo čisto hrvatsku literaturu osnovanu na našim individualnim osobinama i motivima, različnu ne samo formom i jezikom od literatura drugih naroda, nego i sadržinom našega života. Naša je dosadanja literatura istina sva na hrvatskom jeziku, — pa i natopljena hrvatskim osjećajima, ali je u ogromnoj većini svojih produkata tek kopija stranih obrazaca i formula i imitacija po vanjskim radovima.

Naše su narodne vrijednosti zakopano blago, neotkriveno, gotovo nenačeto, a moderni pisci naseljavaju u našu literaturu francusku formu, njemačku filozofiju, rusku psihologiju i — kozmolitska prezimena, dajući toj smjesi tek blijedu sjenku hrvatskih spoljašnih osobina Sve tuđe formule. Naša literatura mora prikazivati miris hrvatske zemlje i miris hrvatske duše, naše krajeve i naše tipove u prikladnoj, neposuđenoj formi! Jednom riječju ona mora biti: »Iz naroda i za narod!«

U svjetlu tih ideja stvarat će katolički umjetnik — Hrvat. Čitavu širinu svijeta i bogatstvo svemira obuhvatit će njegov duh i izraziti u svojim tvorevinama. Ako je doista sav zaokupljen onim svojim idejama, sve će prvo okupati i prekaliti na njihovim zrakama; a ako je pravi umjetnik, dat će im i dostojnu puninu izraza i sav će se njegov duševni život zrcaliti u njegovim djelima. Tendencijoznost, kao neprirodno nakrpavanje neke ideje umjetničkoj tvorevini, samo je dokaz, da pisac nije pjesnik, jer ne može da svijetu svojih ideja dade konkretni oblik umjetničke forme. Umjetnost ne propovijeda i ne uči ideale, ali ih prikazuje u njihovu potpunu sjaju i ljepoti i umjetnički silni efekat toga sjaja zanosi, oduševljava i »uči«. Mladi pjesnici, koji hoće da stvaraju u duhu svojih ideala, moraju s njima spojiti logiku svojih osjećaja da osuđuju ono, što osuđuju katolicizam i hrvatstvo, a odobravaju ono što ta načela odobravaju. Tako će stvoriti katoličku hrvatsku umjetnost, koja će biti pravi izraz naše narodne duše, hrvatske i katoličke, a po tome zauzeti i svojom osebujnošću i originalnošću posebno svoje mjesto i u svjetskoj literaturi.

Ali zato moramo prvo naći same sebe, upoznati svoje ciljeve i svoju zadaću.

Ovo su tek temeljni neki principi i mi ćemo ih, ako bude vremena i prostora i ako nas stručnjaci pomognu, sve redom analizovati. Iz ovih naime temeljnih principa rezultira mnogo zlatno pravilo, samo ih treba primijeniti. K tome bi valjalo progovoriti i razmišljati o nužnom obrađivanju forme i estetskom prosuđivanju umjetnosti, te vrijednosti umjetničkih djela.

Naša je želja i uvelike bi koristilo hrvatskoj književnosti, kad bi se mladi književnici što više bavili estetikom i ozbiljnim proučavanjima jačali talenat, što im ga je Bog dao. Zato smo tek natuknuli glavne misli i ideje, da o njima razmišljate.

»Vilingaj« evo otvaramo i ove godine, neka po njemu zazvone zvonki zvuci mladih lira u zoru ranu i zakucaju na žicama, što su samo idealima pjevale. Vjerni svojim načelima spremajte se na veliki rad za Boga i domovinu.

P. J. — „Jeka"

Starac.

Sunce je stajalo na zapadu. Rumen se širila oko slaba njegova svjetla. U lugu je tiho biglisao mali slavuj. Mirisi cvijeća širili se blagim večernjim uzduhom. Sve je mirno, veličanstveno.

Pođem lakim korakom uz malo brdašce. Uputim se prema starom seoskom mlinu. Iz daleka se čuje njegovo muklo klepetanje. U dvorištu pod granatom lipom sjedio je starac. Pustio je bijelu glavu na prsa i razmišlja. Priđem k njemu, te ga pozdravim. On mi tronutim staračkim glasom odzdravi. Oči mu se ponajprije zasjaše, ali ih doskora sklopi i pogne glavu . . . .

»Kuda si se uputio, sinko?«

»Malo u šetnju«, odvratim ja.

Nato začujemo muklo, isprekidano pjevanje. Bilo je slično bučenju volovskom. Netko se pravdao sam sa sobom. Približi se k nama. Progovorio je nekoliko nesuvislih riječi i otišao. Znate li, tko je to bio? — Pijanac . . . .

»Jesi li ga čuo, sinko?« upita me starac, kad se već taj čovjek udaljio.

»Jesam«.

»Taj će uništiti svoju ženu i djecu, a i sebe!« reče mi starac gotovo očajnim glasom. Oh, kako nas Bog kara! Što govorim — ta takav sam i ja bio«. — Neko je vrijeme šutio, a onda nastavi.

»Bog mi je dao svega, pa i uzeo. Evo slušaj, što ću ti sada kazati: Bilo je to pred kojih četrdeset godina. Moj otac, mlinar, bijaše štedljiv čovjek, te je tako stekao mnogo blaga. Kad je umro, ostavi mi veliki imetak. Meni bilo tek dvadeset godina. No poslije očeve smrti živila je moja majka još pet godina i upravljala svim imanjem. Kad i ona umrije, nasta zlo po mene. Bijah mlad, te ne znadoh gospodariti. Počeo sam pohađati krčme. Miješao sam se i s gospodom, pa s boljima i trošio bolje . . . . Ali to ne bi za dugo. Malo po malo nesta svega. Nesta moga blaga, nesta moje sreće, a dođoše crni dani . . . . Sada eto u toj kući borim se sa smrću — — — — —

Sunce je zalazilo. Oko njega crvenobakrenasti oblaci. Tamo dalje na dugo i široko prekrito polje vodom. Crno je. U njem se kupaju i ogledaju

crni oblaci. U našoj blizini bigliše tiho slavuj. Sve je oko nas mirno, samo se čuju uzdisaji starčevi. Rastanem se s njim i pođem kući. Bilo mi ga žao . . . . .

Umire, a umiranje njegovo i sav njegov život sličan je onomu zalaznom suncu, koje ostavlja iza sebe krvave tragove i navješta noć . . . . .; onomu nekad cvjetnomu polju, koje je sada prekriveno vodom . . . .; a duša starčeva je slična tužnom biglisanju slavuja, što se pod večer javlja.

Antun Šimić:

Na kućnom pragu.

O majko, došo sam k tebi
Iz tuđih, dalekih strana —
Tvoje je ovo dijete
I srca tvojega grana.

Odavno ne vidih tebe,
Nit kušah cjelove lake;
Na prsi privij me sada
Boli me shrvaše svake. —

Ti šuteć' i zureć' u me
Na prag si kameni sjela;
Lice ti upalo, nujno,
A kosa sva ti je bijela —

Ti sveđer, majčice, mučiš.
Možda zaboravi mene . . .
Ja čudan činim se tebi
I moje oči te snene.

Al da mi srdašce vidiš,
Odmah bi poznala svoje
Mileno gondže, što nekoć
Lice je ljubilo tvoje.

Ah, malo pusti smiješka
Na mene . . . Moje se grudi
Od nečeg tresu i dršću
Kao da spomen se budi.

— Uniđi u kuću, zboriš
I s tvrdog ustaješ praga;
Oh majko, kako je i sad
Riječ tvoja mila i blaga.

Korčulanski brodar — „Neven“

Za tihe večeri.

Sunce je zapalo. Skrajnji dio Pelješca, kao da se kupa u zlatovodnom jezeru, čini se, da je posut draguljima i biserom.

Suton se već uhvatio, a zapadno rumenilo gubi pomalo svoj mistični čar i hvata se debeli, crni mrak. Gordi je Pelješac sa starcem Ilijom bacio golemu sjenu na divno velebno more, dopire čak i do Kanavelićeva zavičaja, Korčule.

Sjedim na pižulu . . .

Muk, mir . . . Sitni i blagi lahorić piri, a more se namreškava. Poda mnom su gorde klisure. More nešto čudno mrmori pod starim klisurama.

Oj divna i velebna Adrijo, svojino Hrvata!

Po moru plove lađice i do mene dopire tihi kucaj vesala.

Crna noć bez mjeseca već je zahvatila čitav kraj. Tamno je! Noćne ptice već pjevaju, kažu, kobne pjesme. Kao crne aveti strše u vis čempresi i borovi i ona kula onamo daleko.

U daljini tek se viđa koje svijetlo slabo tinjajući.

Don — don — d — on — on — — — — — — zastruji zrakom.

Prene me iz misli, prene me iz onog polusna, opojen krasnom večeri, blagom, čarobni glas večernjeg zvona

Don — d — on — on — n — — — —

Dignem se, klekoh na pozdrav Gospi. Moje su usne šaputale: »Zdravo Marijo!« — — — — —

Zadnji umirajući glasovi još su se širili zrakom, a ja koracah kući šaputajući Zdravo Marijo.... Kroz jedan prozor tinja slabo svjetlo.....

Lijepo li je na domaćem ognjištu.

S. — „Travničko Smlje".

Genijima prošlosti.

Sije sunce.... ej, a kako nisko kruži....
To se digo mrtvi genij iz svog groba,
Da još jednom preko sv'jeta pogled pruži,
Da obasja maglovito novo doba.

Bilo nekad... u oku ti munja sjala,
Duša ti je plamen bila, ljuti plamen,
Na njem su se ljudska srca razgrijala,
Što šu dotad bila samo — studen kamen.

Prošlo vrijeme — hladni grob ti srce dirno,
I od tada u njem više žara nema.....
Uspomena tek još tvoja sjaje mirno
Al badava — kraj nje ljudstvo ipak dr'jema

Snivaj, snivaj! Iz štovanja podigli ti
Zlatni spomen! Uspomena tvoja bdije!
Dođu ljudi — pa je svaki v'jencem kiti,
Sja se zlato — ali ne će da ih grije...,,

Svijet je hladan! Njemu vatre, žara treba!
Pa će doći genij mladi, dići će se
Kao vrelo ljetno sunce uvrh neba,
Da od onud vatru svoju na svijet strese

Svijet će klicat njemu — svome miljeniku,
Ti ćeš šutjet zaboravljen u samoći....
Al se tješi: i tvome će zlatnom liku
Život dahnut genij mladi, što će doći!

Antun Šimić:

Žeteoci.

Motto:
Darove sam opremila
A ružmarin posadila
Što radiš, što misliš, što me ne vodiš?

K crnoj se zemlji svijaju vlati
prepune zlatnoga ploda,
izmed njih tiho miri cvijet zlati
iz šiblja izleti roda.

Mlađane mome ko vite jele
žanju već žito to zrelo;
na grudima im lijeri se bijele
šeboj im okiti čelo.

Milo se smiješe ruže ko sitne
tamo na momke sve glede,
što vežu klasje u svežnje kitne,
pa sve rumene, blijede...

Ta jesen brzo stignut će rana
i doći sveta s njom Kata;
nestat će ruža i jorgovana
u bašči njihova zlata.

Al svud će pjesma brujiti vedra
kad prve panu nam slane,
i s čežnje lake drhtat će njedra,
pred oltar vodit se lane.

Antun Skračić — Neven,",

U zimi.

Ptičice su umuknule, odletjele davno laste
Tam' put južnih toplih žala;
A sva zemlja pod bijelim, djevičanskim, čistim velom
U sanak se uljuljala.

Sniva ona čudne sanke: o toplini žarkog sunca,
O šarenom cvjetnom gaju,
O noćima mirnim, tihim; o poljupcu pramaljeća,
O njegovu zagrljaju — — — — — —

U nepovrat zar su pošli, zar se nikad vratit ne će
Oni vedri lijepi dani?
Sa obzorja mlade duše zar zauvijek uminuše
Dani srećom obasjani?

Gdje su moji mladi snovi i gdje moje slatke nade?
Zar da od njih ništa nije? — — —
Je li bio san il' java? — — Il su bili pusti sanci
Djetinje mi fantazije?

Gdje je ruža i ljubica, a gdje mili karanfili?
Gdje je drugo zlatno cvijeće...?
Uvenuše. — Zar ih nesta? — Jao, jao zar nikada
Procvjetati više ne će? — — — —

Tamo gore povrh zvijezda oživjeti još će jednom
Moje nade, zlatno cvijeće!
I proći će ljuta zima, a svanuti zauvijeke
Vječno ono pramaljeće....

Nenad:

U oči dušnoga dana.

Oj kud ćete ljudi? Zar ne znate stazu onamo
U plesnu dvoranu, gdje slava uz pljesak se bere?!
To put je, gle, kud mrtvačka kola odmiču samo
Bez smijeha i pjesme, uz pratnju plačnog »Miserere«

Ne bunite počin nad krovovi mrtvih stanova.
Tu zašlo sunce i zore još nema, da zarudi,
A glas je vaš preslab — trublja će tek to Serafova,
Da na dan ih vječni i život beskrajni probudi.

Pobjedić — „Jeka"

Zamire dan.

Već zamire dan — — —
Ah srce je moje nemirno tako
I dršće za nečim dalekim, dalekim,
A tužne dolaze misli polako
I smućuju mene....
I gube se onda uzduhom nekim,
Ti večeri vedra i krasna! —
Kad jablani šušte i drhture sjene,
Ja tihom čežnjom očekujem tebe,
A s nemira eto srce mi zebe. —

Jablani šume — ko srebrna lira —
Ah ne — to umilni val je zefira
S bijele crkvice zvonašca mol
U ovu sanenu donio dol — — —
— — O lako... lako... Blaže se grudi,
A u srcu mojemu opet se budi
Tih osjećaj radosti i rajske sreće
I kušati daje mi slasti more
I sa zvijezdama ljubi se gore — — — —
Već zamro je dan i nastalo veče.

Fr. F. F. gimn:

Kad umukne gospinog zvona glas.

Sunce je prevalilo svoj dnevni put i zaronilo u more, da se okupa za sjutrašnji dan. Zapadno je nebo obliveno rumenilom. Stidi se, što je nestalo njegovog sjajnog oka. Ruj neba polako slabi i prelijeva se u sve tamnije boje ustupajući mjesto onim milijunima nebeskih luči, što će nevidljiva ruka užgati.

Kad se na nebu gdje koja pokaže, eto i na bijelim palačama pojavi se po koji prozor okrunjen vijencem svjetlosti. U isti čas zirnu i gradskim ulicama mnogobrojne električne žarulje u večernji sumrak. Rasvijetljeni se grad već odrazuje u glatkom ogledalu mora, po kojem se vide čamčići, što malo podalje od obale režu njegovu mirnu površinu.

Divno li je na moru! Popuhivanju ugodnog lahorića nema ni traga. Sve je mirno, sve je tiho, jedino, kad od čamčića dopre koji mali val do obale, čuje se njegov poljubac, kojim cjelune taj hladni žal kao da ga hoće cjelovom ganuti i prišapnuti mu tužne riječi vječnog sužnika: Daj mi puta, pusti me na slobodu . . .

Poput talasa — što se šire po razini morskoj, kad je dodirnu vitka vesla — uznemirio se večernji zrak: s ponosnog zvonika stolnice, čiji se krst kupa u veoma slabom zapadnom svijetlu, zatutnji veliko zvono na pozdrav Mariji. Njemu se kao na odgovor odazove srebroglasno kuckanje sa manjih tornjeva.

Dugi niz električnih svjetiljaka rasvijetljuje ulice.

Daleko tamo, tamo negdje na kraju bučnog grada gleda iz jedne zgrade — rekao bih na prvi pogled — bezbroj rasvijetljenih prozora u vedru proljetnu noć. Čudna zgrada! . . . Prozori do polovice zagrađeni debelim staklom ko da ne mare, da im gradski zrak ulazi na sav otvor u sobu, ko da ne žele imati istu mjeru zraka s ostalim građanima . . . Pred zgradom se koči viti čempres; možda pod njegovom sjenom, u njegovu hladu sniva tkogod vječni sanak . . .

Da bi se namjerio na kojega od onih, koji ne mogu pomućenim od strasti očima vidjeti vedro nebo, da bi se namjerio na kojega od onih, koje mori vječna žeđa za zemaljskim slastima i zapitao za tu neobičnu zgradu, odgovorio bih ti: »To je grobnica živih«, da ne rekne: To je samostan, to je stan redovnika, to je stan onih, čiji je cvijet mladosti zalio potok majčinih suza, tu je prebivalište onih, koji su ostavili žal rodne grude . . . .

Kad umukne Gospinog zvona glas, zrak se tad ponovno uznemiri: — zvon se oglasi samostanski . . redovnike zove na molitvu . . .

Srce tad redovničko nježno drhtne, iz ruke ispadne lako pero, knjiga se zatvori, a iz usta se otkine uzdah: Na slavu Božju! Začuje se škripanje sjedalica, časak i otvore se vrata, iz cijelog čisla otvorenih soba zastruji jaka svjetlost i ugasne.

Na dugom samostanskom hodniku nastane polutama. Nema na njem parožastih svjetnjaka, što siplju svjetlo po glatkom podu, ni po šarenim sagovima, niti se odrazuje njihov plamen od ploča velikih zrcala. Na njem tek tinja slabo svijetlo uljenice, što očituje siromaštvo te redovničke obitelji i tih samotnih zidova.

Povorka redovnika kreće prama koru tim dugim, neukrašenim i skoro tamnim hodnikom, a sred pustih zidina odziva se jeka složnog »Miserere«.

Došli su do mora. Sad se svaki miče k određenom mjestu, a tišina crkve broji njihove lagane korake.

Prestane svako šuštanje. Jaki glas regensa kora započne »Adoramus Te, Sanctissime«, a nastave ga drhtavi glasovi sijedih glava, gromki odraslih redovnika, zvonki i milozvučni mladog naraštaja — te uzdanice Reda.

Svrši tiho, tiho i sve zamukne . . .

Na jednom se mjestu nešto miče . . . mlado lice . . . kao dobitniku na Olimpijskim igrama ovjenčana mu je glava vijencem . . . — Da punim ga pravom može nositi, jer je nadvladao svijet. — Ima dugu do zemlje haljinu . . . pripasan je bijelim pasom i bosonog . . .

Digne se, širinom promjeri kor laganim korakom. Primakne se klupici, okrene je prama koru, zapali voštanicu i stade čitati.

Dok je čitao, nestalni je plamen voštanice bacao blijedo svjetlo na njegovo mlado čelo, s kojeg je blistala zvijezda nevinosti.

Prestane. Zagasi voštanicu i otide . . . .

Sjeo je. — —

Nastala grobna tišina, kroz koju se ozivao monotoni kucaj satnika, koji je brojio njezine časove . . .

Razmišljanje je . . . .

Sve tiho i nijemo. — — —

Sada velebnost tog mira nuka redovnike, da tu u samoći otkriju rane srca svoga Onomu, kojemu su ga na zavjetovanju obećali . . . Sama svečanost tog muka sili one mlade — možda još neizmorene duše — da se mole, mole, da im nikad vedrog oka ne pomuti breme teških misli, a srce da im za cijelog života tako kuca za vječnom domovinom ko onaj satnik, što časove broji u razmišljanju . . . Samo veličanstvo te tišine kaže onim sijedim i iskusnim glavama — kojima se plete vijenac pobjede nad čelom znojnim — da prose, prose, da im se vijenac i doplete, a konac žića da bude sličan tom velebnom miru . . .

Poput omamljivog mirisa liljana, što se je za ove proljetne večeri širio uzduhom, razastirao je neki tajni duh mironosna svoja krila nad redovnicima . . . .

Plivaju u dubokom razmišljanju . . . .

U tom razgovoru duše s Bogom zaboravili su ovaj život . . . Njihova je pamet tamo gore, gore, visoko, visoko — pred prijestoljem Višnjega . . . Oko im plamti od blaženstva.

Našli su melem ranama srca svoga, a božanski im se nektar u odmorenu dušu slijeva.

Savremeno oružje.

Prošla su vremena, kad je mač bio glavno i prvo, prošla je doba, kad se je tek gdjekoji vitez znao podičiti svojim vlastoručnim potpisom. Danas se traže od inteligentna čovjeka ne samo da zna pisati i potpisati se, nego da zna sve svoje misli i želje l i j e p o i l o g i č k i r e ć i i n a p i s a t i.

Tome zahtjevu imala bi da udovolji u prvom redu srednja škola. Rekoh tek »imala bi«, jer zaista kraj shvaćanja mnogih i mnogih profesora, koji svoje učenike muče svačim prije, nego li lijepim i logičnim usmenim i pismenim izražajem misli, srednja škola ne zadovoljava tome zahtjevu. U obuci jezika, koja u prvom redu ima da učenicima razvije lijep izražaj [1]) i gdje bi se najviše mogla razvijati inteligencija i odgajati karakter, malo se pazi na to. Izlaze ljudi iz srednje škole, a da ne znaju ni čestita pisma napisati. Dolaze na univerzu, prolaze kroz nju ina koncu dođu u ured, gdje pišu kobasičaste rečenice, koje počinju početkom, a svršuju svršetkom arka. Tako se podržava s t e r e o t i p n i s l u ž b e n i s t i l. Nijesu to samo juriste, ima i profesora i drugih staleža.

Naš pokret nastojao je od prvih dana svoga opstanka, da to nekako nadoknadi. Pokrenula se »L u č« kao vježbalište, a da i ona ne bude prvo vježbalište, osnivaju se s r e d n j o š k o l s k i l i s t o v i. Tu su sami srednjoškolci urednici, suradnici, slagari, nakladnici i sve. Glavni motiv je pri tom rad — odgoj volje za rad. Kašnje je osnovan »K r i j e s«. Svoju je pedagošku zadaću vršio dobro, uzme li se u obzir, da su mu i opet đaci bili urednici, izdavači, suradnici i sve. Namisao, da ga jednom preuzme svršeni pedagog, nije se mogla ostvariti, jer prerano ugasnu. Tko je tome kriv, ne želimo ispitivati. Reći ću samo poraznu riječ: deficit.

Ostadoše nam uz nutarnji rad: vježbe u slobodnom govoru i deklamaciji, jedino još šapirografirani naši listovi. Ima ih sada manje nego prije i to jedno stoga, što su u zadnje doba u tom pogledu pooštreni školski propisi, a drugo, jer mnogi omalovažuju samu ideju izdavanja srednjoškolskih listova. Ovaj drugi razlog mora se svakako pobiti. Najjače će, po mom mišljenju djelovati, ako navedem uspjehe. Evo ih. I danas pokazuju roditelji prvog urednika »Luči« dra. Ljube Marakovića pisani list, što ga je on još kao niže-školac izdavao kao državno glasilo svoje i bratove drvene vojske. Tu je bila prva vježba. Lanjski i preklanjski urednik »Luči« Grgec, bio je godinu, dvije urednik »Travanj. Smilja«, a sadanji urednik, bio je dulje vremena urednik »Jeke«. Evo već samim urednicima mnogo pokazah. Ali mogu još toga navesti. Tko se od starijih naših ljudi ne sjeća onih dugih pripovijesti Đure Vilovića, M. Gudelja, M. Jurjevića, I. Delallea u spletskom »Nevenu«. Svi oni danas

[1]) Drugi predmeti služe za razvoj logičnog izražaja (matemat.) za upoznavanje dosadanjih tečevina čovječanstva (povijest, ponešto fizika i kemija) i za priučavanje na opažanje (prirodop., kem.)

ne gnjave kao onda, nego zbilja znače nešto. Uvidjeli ste da srednjoškolski listovi nijesu tek za šalu i zabavu. Treba ih osnivati svagdje, gdje ima nade, da neće pasti na leđa jednom čovjeku i da se radi njih neće zanemarivati izvršivanje propisanih školskih dužnosti

Glavna su dva uvjeta, da list mogne imati suradnika, čitanje i studij. Tko hoće nešto pisati mora nešto znati. Sigurno ne može netko pisati o predmetu, koga nikad nije ni vidio, niti šta čuo o njemu. Zato treba studirati. I to studirati ne znači samo učiti iz knjige, nego znači i gledanje, opažanje i gledanje, opažanje i razmišljanje o svemu, što se oko nas godađa. S njime smo svaki dan, najvolimo njegovo društvo i spremni smo za njega mnogo učiniti. Jesmo li kadgod u svojoj duši ispitali njegov značaj, njegove mane i krijeposti? A i to pomože i doprinosi uopznavanju svijeta.

Druga velika potreba je čitanje. Nije to ono čitanje, koje je obično kod nas. Pročitati samo radi sadržaja i nervozno očekivati, kako će svršiti ova ili ona osoba. Mnogo bi se dalo govoriti o tome, kako treba čitati. Napisane su o tome čitave knjige. Mislim da ne bi ni jedne đačke knjižnice smjelo biti bez Dujmušićeve: Knjige o knjigama, kad se već ne mogu upotrebljavati Krierove i druge njemačke knjige. Našeg đaka iznad četvrtog razreda ne bi smjelo biti, a da nije pozorno pročitao gore spomenutu knjigu. Glavni principi su: čitaj i razmišljaj, te čitaj i bilježi. O prvom principu ne treba mnogo govoriti, a o tome, da čovjek mora zabilježiti svaku lijepu misao i zgodan izražaj, čulo se već mnogo. Florilegium (ispisane lijepe misli iz pisaca sa navodom djela i stranice) služi pri obradi kao izvanredan savjetnik. Rekao je jedan novinar: »Kad imam što napisati, prolistam svoju bilježnicu i ona me zadoji idejama, te mi je potrebno samo malo vremena, da ispunim svoju dužnost«.

Ovo su tek preduvjeti za pisanje, a o samom pisanju t. j. načinu pisanja ne mogu govoriti radi oraničenog prostora. Držim da je stvar tako važna, da bi se o njoj moralo rpogovoriti. Svoje misli o tom iznio sam u jednom našem krugu, a koliko sam vidio uspjele su dobro. [2])

Jedino, što još ovdje mogu reći jest obodrenje izdavačima i suradnicima šapirografiranih listova: Ustrajte, jer vaš je rad obilan plodom. Malene naše sile neka se vježbaju u baratanju s vremenim oružjem, da uzmognu jednom držati zastavu naše knjige.

Bogdan Babić.

[2]) Ako bi se dovoljno naših đaka javilo, spreman sam, da napišem nešto opširnije jednu malu knjižicu o tom predmetu. Veličina bi bila ona »Reklamove« ili Mostarske »Male biblioteke«, a cijena 30 fil.

— Najbolje Tvoje pjesme svojim crnim pesimizmom graniče s očajanjem, što se protivi duhu kršćanskog pjesnika.

»Zatvaram oči — iz zasjede samilost vreba
Da kroz njih istrgne ono još snage,
Kojom mi nogu pokrenuti odlučno treba,
Da pregazim srce i spomeni drage.«

Ovakav radikalni pesimizam, primijenjen na život rada kobnim posljedicama, ubija volju i svaku radnu energiju. Ako ga pak promatramo s filozofske strane, dolazimo do rezultata, da je to plod nevjerske filozofije i da se protivi kršćanskom metafizičkom naziranju. Nijedan kršćanski pjesnik nije bio radikalni pesimista ovoga genrea. Kršćanski se pesimizam sastoji od drugih elemenata. I Tvoj se već u nekojim pjesmama staložio, te je mirniji i blaži. Te ću uvrstiti.

Korčulanski brodar. Pero i jeste Tvoj pravi poziv. Ova me druga pošiljka osobito zadovoljila svojim bogatstvom i raznolikošću sujeta, kojima se baviš i što ih proučavaš. No još zasada posveti više mara kraćoj crtici, baveći se svojim osjećajima i promatranjem svoje okoline. Dulja pripovijest je malo tvrdi orah i traži dublje poznavanje čovječje duše, te neku uvježbanu lakoću dikcije. Nemoj nikada raditi na brzu ruku, te se čuvaj fragmentarnosti (»Vizija«). Neka Ti svaka i najmanja crtica bude potpuno zaokružena i dovršena. Najbolja je »Sudbina«, pa onda »Vizija«. Između satira odlikuje se svojom jedrinom i dobrim opažanjem »U Kafani«. »Koleda« zgrabi ponovo. Nisu ni dovoljno plastična ni povezana u strogu cjelinu. Pri opisivanju narodnih običaja valja pjesme potpuno navesti. Pozdrav!

Adrese hrv. kat. akad. društava:

»Hrvatska«, Beč, VIII. Schönborngasse 9.
»Preporod«, Graz, Prokoppigasse 12.
»Kačić«, Innsbruck, Schöpfstrasse.
»Domagoj«, Zagreb, Pejačevićev trg. 15.

Na svakom đačkom stolu mora biti »Luč« s »Đačkim Vijesnikom«, jer je to jedini hrvatski katolički đački list.

Slijedeće brojeve primat će pretplatnici na vrijeme, jer smo napokon uklonili zaprijeke, koje su smetale redovitom izlaženju. Time će prestati razni upiti, što je s »Luči«, zašto ne izlazi? Mi se sa svoje strane više ne bojimo, da će »Luč« zakašnjeti, ali zato preporučamo prijateljima i drugovima (povjerenicima), da nam pretplatu šalju na vrijeme. Budu li pretplatnici vršili točno svoju dužnost, »Luč« će izlaziti posve u redu.

DOPISNICA UPRAVE.

S ovim brojem počima pretplata za drugo polugodište. Velika većina pretplatnika nije nam poslala još niti filira, zato ćemo u slijedećem broju opomenuti svakoga posebnom opomenom kao ono u prvom. Molimo stoga sve dužnike, da nam pošalju zaostali dug i ovogodišnju pretplatu, da nam tako olakšaju posao oko opominjanja.

Hvale je vrijedno istaći, da nam svaki dan dolaze nove naručbe. To nas mora osobito razveseliti, jer nam to dokazuje, kako se za »Luč« sa strane naših vrijednih tako marljivo agitira. Dosad smo među učenicama imali vrlo malen broj pretplatnica, a ove godine je njihov broj porasao za 50. Većina novih pretplatnica jesu učiteljske pripravnice.

Neka vas, drugovi, ovo potiče na još življu agitaciju!

Rada za agitaciju ima na sve strane u obilatoj mjeri, i tko iskreno želi napredak svome glasilu, mora vazda da pomišlja na to, kako će »Luči« pribaviti novih pretplatnika. Kad bi svaki pretplatnik našao samo po jednog novoga, a to je moguće, eto nam »Luči« dobrog prihoda kojim bi je znatno uvećali.

Nas sve treba da prožme duboko uvjerenje, da je svaki od nas od koristi i svačiji rad od potrebe, pa se onda možemo boljemu nadati.

Važno je, da se u jednu stvar iz prošlosti zamislimo. Prije su razni listovi mnogo bolje stajali nego danas. Pitamo li se zašto, lako nam je odgovoriti: zato, jer su ljudi imali više smisla za ozbiljan rad nego danas. Nekada je i kod nas vladao običaj, da je đak ustezao od svojih ustiju, te i najmanji obol slao svojoj »Luči«, ali.... danas se je to zaboravilo, jer se tolike tisuće kruna bacaju za šport. U tome i leži uzrok, zašto toliki listovi propadaju.

A možemo li dopustiti, da se baš sada, u danima tolike borbe za kulturnu premoć u hrvatskom narodu, u danima, kad nam toliki neprijatelji otimaju neprestance komad po komad naše hrvatske domovine, naša mladost zanima se isključivo za šport i zabave? Šta nam koriste oni, koji svoje skupocjeno vrijeme trate po zabavama i igralištima, kavanama i kinematografima?.....

Ozbiljno se treba u to zamisliti. Zato, drugovi, budite apoštoli dobre štampe, radite neumorno za nju, da pomoću nje očuvamo svoju mladost.

Vidjet ćemo, kako će uspjeti ovo nekoliko riječi!

Na rad za »Luč«!

NA RAD ZA »LUČ«!

OSOBITO PREPORUČUJEMO OVE KNJIGE:

Sv. Pismo S. i N. Zavjeta, (Dr. V. Čebušnik); dosad su izašle 2 sveske... u platno vezano 2.50 K, u polukožu po 3.50 K.

Katolički đak, putokaz i molitvenik za srednje i visoke škole od G. Galovića (1910. 16°. Str 473.) — u imitaciji kože — 1.60 K.

Organizacija i vođenje kat. društava od M. Čunka broširano, s poštarinom 1 K.

Što je čovjek? Apolog. djelo od K. Haserta (1907. str. 255. 8°) broširano — 80 fil., eleg. uvez. sa zlatorezom — 1.80 K.

Pohodi Isusu Hristu u presv. olt. askramentu od Liguoria u prijevodu Dr Boića (1912.) str. 299.) po — 70, 1.40, 1.60 i 2 K.

Muka G. n. Isusa Krista od Dr. R. Vimera (1903., 8°. Str. 338.) — 80 fil.

Marijino dijete od Seeburga (1908, 8°. Ktr. 390.) 3 K i 3.60 K.

Pjesme od Bone Zeca (1909. 8°. Str. 78.) — 80 fil.

U tisku se nalazi djelo slovačkog zastupnika u peštanskom parlamentu — Dra. F. Jehličke »Vjera i Čudoređe, koje će se uz neznatnu cijenu za kratko vrijeme moći dobiti.

Sve se ove knjige naručuju kod **»ZBORA DUH. MLADEŽI«**
ZAGREB (Kaptol 29.)

Nijedan hrvatski katolički đak ne smije biti bez svoga glasila „LUČI“.

Odgovorni urednik: **Iv. Krst. Lovričak.** **Hrvatska tiskara d. d.**

19893

Prilog „LUČI“. Br 11.

ĐAČKI VIJESNIK

ZAGREB, 20. veljače 1914.

Aut Caesar — aut nihil.

Nikada nijesmo tražili broja i mase u našim organizacijama i akademskim društvima. Naše je načelo bilo, a i sada je, da uzorne i disciplinovane redove našega pokreta imadu sačinjavati jaki, odgojeni, izgrađeni pojedinci. Tražimo, da svaki naš pristalica bude temeljito izobražen ili općenito ili da je stručnjak u svojoj struci. Ovo je jedan od najprečih uvjeta, hoćemo li da naš pokret dade hrvatskom narodu spremnih ljudi i sposobnih značajnih vođa. Za to je potrebit rad, dugi, neumorni rad: oni naši drugovi, koji danas već kao đaci ne rade za svoj studij i koji se ne ističu u radu za naš pokret, ti su se već danas osudili za budućnost: oni će u najboljem slučaju biti tek epigoni naših prvaka ili ona bezbrojna masa.

Ciljevi su našega pokreta dalekosežni u budućnost. Sva naša akcija ima biljeg jedne preporodne, velike akcije. Ona ide korak po korak od jednog uspjeha do drugog. I što više radimo konkretno u narodu, sve se bolje uvjeravamo o njegovim prekobrojnim krvavim potrebama: rad biva opsežniji i proteže se na sva područja narodnog života. Za taj rad trebamo ljude; ljude značajne i požrtvovne, otvorene, pune duha katoličkoga i prožete hrvatskom sviješću. Zasada bar ne smije naš rad biti političkog značaja. Upravo je to, što su bivši i sadanji vođe hrvatskog naroda počeli svoj rad u narodu s politikom, **uzrokom onoj strašnoj zaostalosti narodnoj u vjerskom, prosvjetnom pa i gospodarskom pogledu.** A nažalost možemo i mirne savjesti ustvrditi, da ni političke svijesti nema suviše u našem puku uza sve politiziranje i strančarsku agitaciju.

Mi polazimo drugim putem. Zgrada se naše narodne budućnosti temelji na katoličkoj vjeri i katoličkom moralu, koji jedini mogu da unište mnoge strašne posljedice liberalizma, koje se tako ljuto osjećaju u svemu hrvatskom narodu. Samo na tim principima možemo da odgojimo jednu novu, svježu generaciju katoličkoj Hrvatskoj. Religijozna je organizacija temelj svemu daljnjemu radu; bez nje mi ne možemo nikud; iza nje će naravnim slijedom proisteći organizacija prosvjetna, gospodarsko-socijalna pa i — politička.

Naš je rad kulturni rad i svaki onaj, koji se ističe u političko-strančarskom radu premda pristalica naših kulturnih nazora, radi neispravno i sam se sprema, kako da ostavi naše vrste. Budimo u prvom redu marljivi radnici u našem katoličkom pokretu, a onda tek eventualno sve drugo. Taj naš kulturno-socijalni rad jest najpotrebitiji rad za narod; na njemu ćemo vidjeti podignutu veličajnu zgradu naših ideala. To je ujedno i najdublji jaz, koji nas dijeli od svih drugih đačkih skupina.

Jake značajne jedinice neka sačinjavaju članstvo naših organizacija. Ne zadovoljimo se sadanjim stanjem. Oduševljavajmo se u idealima, krjepimo se Bogom, zagrijavajmo se za našu svetu stvar i držimo uvijek na umu, da nas je Providnost odredila za više stvari. Ne budimo mlitavci, filistri i šeprtlje. Stavimo si načelo u odgoju samoga sebe prema velikim našim ciljevima Aut Caesar — aut nihil.

IZVJEŠTAJI.

»Domagojeva« skupština. Dne 2. II. održao je »Domagoj« svoju treću mjesečnu skupštinu. Od zadnje mjesečne skupštine (4. XII. 1913.) bila su 3 prijateljska sijela. Na jednom je držao drug Babić predavanje: »Nešto iz života mrtve prirode«. Odborske su se sjednice držale svake nedjelje jedamput. U blagajni je od zadnji put ostalo 60.42 K, unišlo kroz ova 2 mjeseca 181 K, a izdalo 196.38 K. Ostaje dakle 45.04 K.

Narodno-obrambena sekcija imala je od zadnje skupštine 3 sijela. Na prvom je referirao pročelnik drug Firinger o razdijeljenju rada, na drugom drug Magerl »O Žumberku«, a na trećem drug Janjić »O njemačkim kolonijama u Bosni«. Tim smo prešli iz općenitog dijela u specijalni. — Novi pročelnik socijalne sekcije drug Gortan najavljuje predavanje g. Golnera »O zadružnom djelovanju Poljodjelske banke«, koje je međutim već i održano. Pročelnik se nada, da će mu uspjeti urediti jedan soc. tečaj od nekoliko dana za akademičare u Zagrebu. — »Leonovoj sekciji predavao je veleuč. g. dr. Barac »o znanstvenom obrađivanju gradiva. — Predsjednik apstinenata drug Jošovec srdi se na naše aps. org., koje mu još nijesu poslale dobrovoljnih vijesti ni izvještaja. Srednjoškolskih aps. org. ima oko 16 sa 200 članova. Apstinentski se pokret i ako polako ipak stalno učvršćuje. Trebalo bi ga idealizovati, a ne temeljiti samo na zločinima R.

Sa sijela naših organizacija. — **Q** — 14. s. Izvještaji sekcija; 15. s. Šenoa, Lanac, d.; Brodarstvo; 16. s. Naša načela; Radičević, Molitva, d.; 17. s. Budućnost Dalmacije i katolicizam. Sekcija literarna, s. 2.: Neke etičke strane u našim narodnim pjesmama. — **O** — 4. s. Preradović, Zvanje Slavjanstva, d., Petar Krešimir IV.; Mi i naprednjaci. 5. s. Arnold, Domovina, d.; Najpogibeljniji neprijatelj Hrvatske. 6. s. Nazor, Na tronu praotaca, d.; Opstoji li Bog? Preradović, Djed i unuk, d.; 7. s. Katalinić: Za noći tije; Ljute rane našega naroda; 8. s. dobre su knjige dobri prijatelji; Bogović: Ustaj rode! 9. s.: Alaupović, Za domovinu, d.; Život na selu; Širimo dobru štampu. — **S** — 14 s. Organizacioni sastanak; čitanje i tumačenje sv. Pisma. Sekcija agitatorna 1 s. — **C** — 5 s. Kristova nauka i bezvjerje; kritika mladohrvatske brošure: Dva neodgodiva pitanja. — **L** — 4. s. Katolički liberalizam. 5. s. Socijalna revolucija. — **Š** — 5. s. Socijalni sistemi. 6. s. Odnošaj crkve i države; Maloobrtničko i radničko pitanje. 7. s. Organizatorno. 8. s. Kulturna slika Hrvatske pod Bakovim sistemom. 9. s. Utjecaj prirode na kulturu. 10. s. Svečano sijelo: raspored? 11. s. Govor akademičara. 12. s. Stanje naše domovine upogled tuđinaca. 13. s. Književnost u Bosni i Hercegovini. Op. Preporučamo i koju deklamaciju. — **K** — 12. s. Razvitak kršćanstva; 13. s. Filozofija Nietzschea.

Rad u narodu.

»Tomislav« u Vojnom Križu. Upravo u onim krajevima, gdje naš narod propada, gdje ga nestaje, da ustupi mjesto tudincu; u krajevima, gdje je nemoral, da tako kažemo, javan, a pometnuća i slična nedjela na dnevnom redu — tamo treba ponajviše raditi, tamo treba odgajati i spremati za život novu generaciju. Vojni Križ može se posve mirno usporediti s ponajgorim krajevima Slavonije. Lagano je organizovati i raditi tamo, gdje je narod čist, neiskvaren; ali obratno rad u krajevima, u kojima narod juri u svoju sramotnu propast, tamo je rad oko spasavanja i pridignuća naroda krvava potreba. To je najviše i potaklo vlč. Fr. Brdarića, te je okupio oko 25 mladića seljačkih u omladinsko društvo, koje se nazvalo na konstit. sastanku 8. ov. mj., kojemu pribivahu i dva Domagojca iz Zagreba, imenonom prvog kralja hrvatske kuće, velikog Tomislava. Izvršio časno »Tomislav« svoju misiju u onom tužnom kraju!

Prosvjetni rad u Osekovu. »Hrvatska čitaonica« u Osekovu priredila je 1. ovog mjeseca pučku zabavu (s dva igrokaza), na koju je pozvala »Domagoj«, da pošalje svoga izaslanika, koji bi ujedno držao predavanje o koristi prosvjete i prosvjetnog rada. »Domagoj« je onamo poslao svoga člana iur. I. Pavića, koji je i održao spomenuto predavanje naglasivši u njem osobito vjerski, nacijonalni, ekonomsko-socijalni i politički momenat. Govorio je o ondješnjim i o novim prosvjetnim institucijama, a napose o čitaonici, koja mora biti škola za odraslije, koja će priređivanjem predavanja, pučkih zabava, nabavom dobrih knjiga i novina širiti u narodu čestitu hrvatsku prosvjetu. Napose valja posvetiti brigu nacijonalnom jačanju, da se uzmogne narod oduprijeti madžarizaciji. (Spominjemo tek uzgredno, da je već sada u selu oko 60 madžarskih porodica a postoji i madžarska škola.) I ova je pučka zabava bila priređena u korist hrvatske škole, koja oskudijeva. U Osekovu postoje ova društva: Hrvatska seljačka zadruga, Katoličko djevojačko društvo, Vojska Srca Isusova, Vatrogasno društvo, Mladenačko pjevačko društvo i spomenuta Hrvatska čitaonica. Socijalna zla, alkoholizam i nemoral rašireni su u velikoj mjeri. Ip.

Narodna obrana.

ZAPADNI UGARSKI HRVATI.

2. Statistika »vodenih Hrvata«.

Po službenoj statistici imade u Ugarskoj preko 400.000 Hrvata. U ovaj su broj uračunani Međumurci, Bunjevci, Šokci i oni oko Pečuha i oko Budimpešte kao i oni iz Zalažupanije, koji su preko Mure. Od tog broja otpada na »vodene Hrvate«, tj. one Hrvate, koji stanuju u željeznoj, šopronjskoj i mošonjskoj županiji, 54.576. Najjužnija je njihova točka riječica Raba kod Körmenda u željeznoj županiji, a najsjevernija preko Dunava kod Požuna i u Moravskoj kod Mikulova.

Vodeni Hrvati u željeznoj županiji. U ovoj županiji naselili su se Hrvati ponajviše na obje strane rijeke Pinke, koja utječe kod Körmenda u Rabu. Uz tu rječicu leže na pr. ova hrvatska sela: odmah kod Körmenda Hrvatska Nadalja, Szenkut, Pinkakertes, Petrovac (Sz. Péterfa), Horváthásos, Pinkatotfalu, Katalena (Pasaskatalin), Horvatske Šice (Horvátlövö), Csatár, Velika i Mala Narda, Csemba, Csajta i svršuje se mjestom Rohoncz. Druga grana sela ide od Szenkuta (sjeverozapad) prema štajerskoj medi. Tu se po prilici poredala ova sela: Medves, Bányácska, Vasnyulfalu, Kuk-

mer, Oezgödör, Szénásgödör, Baksafalva, Szentelek. Druga grana se rastavlja od ove kod Bányácska i nastavlja se sa Soskutfalu, Horvatcsencs, Pusztaszentmihály, Ujhegy, Pinkamiske, Cziklény, Pivkocz, Obér. Ozidobra, Mirem, Oláhcziklény (Vlaški Ciklin), Poláncz, Szabár, Inczéd, Felsökethely, Bándol, Bozsok i još druga nekoja sela oko Rohonca. Odijeljeno se od ovog suvislog niza nalazi selo Tömörd, koje se polako pomadžaruje. Kad su se Hrvati ovamo naselili, to su se stalno naselili jedni pokraj drugih. Gdje vidimo da je lanac hrvatskih sela prekinut Nijemcima ili Madžarima, tu možemo stalno tvrditi, da su to potomci Hrvata. Tako se Tömörd držao u cjelini sa Rohoncom i Hrvatskim Židanyom u Šopronskoj županiji; danas je rastavljen Nijemcima i Madžarima od Hrvata. Takvih primjera ima u ovoj županiji najviše. Ima čisto hrvatskih naziva sela, a ipak stanuju u njima Nijemci, a gdjegdje s malim ostacima Hrvata. Tako na pr. Velika, Grič, Felsöstrazsa (Gornja straža), Olaszfalu (Vlaško selo), Dobra itd.

U ovoj županiji imade po službenoj statistici, 247.985 Madžara, 117.169 Nijemaca i 16.230 Hrvata. Prema tome u postotcima izraženo ima Madžara 56.9%, Nijemaca 26.9%, a Hrvata 3.7%. Hrvati su s Nijemcima pomiješani u zapadnom dijelu županije. Uz ove ima i dosta Slovenaca, ali statistika samo kaže »Egyéb« (drugi), a to su Slovenci i to 54.036, (ili 12.4%) a stanuju u južnom dijelu županije, te vežu Hrvate s Međumurcima i onda s Hrvatskom. Hrvati se u ovoj županiji brzo asimiliraju Nijemcima, a negdje i Madžarima. Tako je na pr. Ujfalu (Novo selo) bilo g. 1880. 54% hrvatsko, a danas je u 90% njemačko. Hrvati ovdje ne padaju apsolutno, ali relativno u korist Nijemaca i Madžara. No i Nijemci silno padaju u korist Madžara te i inače propadaju. Uz Madžare silno rastu i Slovenci, koji su sve do nedavno imali svoje vlastite škole sa slovenskim nastavnim jezikom. Hrvati u 100 g. niti su pali niti su porasli. Evo statistike po Fényesu:

Godine 1839.: 16.932 Hrvata; g. 1850.: 16.833; g. 1857.: 17.197; g. 1869.: 18.005; g. 1880.: 16.830; g. 1890.: 18.197; g. 1900.: 17.847 Hrvata.

Dakako moramo ovo primiti s velikom reservom.

Svi ovi Hrvati crkveno pripadaju pod sombotelisku biskupiju. Koliko vrijedi Hrvatima, da nijesu koje druge vjere nego da su svi katolici, to ćemo drugom zgodom istaknuti. U svemu imade Hrvata u ovoj biskupiji u 23 župe, gdje im se daje poduka u vjeri u crkvi, a većinom i školi u hrvatskom jeziku. Uz hrvatski jezik propovijeda se u župama i u njemačkom ili madžarskom ili u svim trim jezicima. Od ove je 23 župe samo u 3 župama hrvatski jezik; a u 2 se župe upotrebljava hrvatski i madžarski jezik; uz hrvatski upotrebljuje se njemački u 12 župa, a u 6 župa sva tri spomenuta jezika.

Šopronjska županija. U ovoj županiji stanuje najviše Hrvata i najbolje su se održali. Sva književnost i nacijonalna svijest, u koliko je imade još, dolazi iz ove županije. Šopronjska županija prislanja se na željeznu županiju. Kiseg i Csepceg rastavljaju Hrvate iz obiju županija. Udaljenost između jednih i drugih iznaša kojih 12 km. Odmah blizu Kisega nalazi se Hrvatski Židanj, Répcze-Kethely, Pervanc, Prisika (Peresznye), Donja Pulja, Frakanava (Répczesarot), Udvard (Mučidrob), Gyirot, Unda, Suševo (Ligvánd), Filež Malomháza, Borisfalva, Szabadbáránd, Lok. Na austrijskoj se međi nalazi malen osamljen otok s većim mjestom Császárfalu. Kojih 20 klm. udaljeno od ovoga otoka nalazi se Kopházodmal uz Šopron. Na istočnoj strani ovog otoka nalaze se neka sela, koja su nekad bila hrvatska, a danas su madžarska. Tako se zna stalno da su sela: Lövö, Kövesd, Homok i Vedešin nekad bila hrvatska, a danas su prva dva već odavna pomadžarena, a druga dva su samo tužni ostaci hrvatskog življa. Ova dva sela su jedina, koja govore narječjem kajkavskim no brzo će im nestati svaki trag. Drugi se hrvatski otok nalazi na sjevernoj strani Šopronja te se zovu »dolinji« te se dosta razlikuju međusobno. Prvo je hrvatsko selo iznad Šopronja Sopronkertes te dalje u pravcu prema Bečkom Novom Mjestu nalaze se sela Rasporak (Darufalva), Otava (Selegszánto, na pol njemačko mjesto kao i slijedeće), Siklod, Völgyfalva, Büdoskut, Vorištan (Szarokö). Od Sopronkertesa ravno prama sjeveru nalaze se hrvatska sela: Kelénpatak, Zárány, Czinfalva, Vulka-pardány (Vulka-Vuka iz volk-vuk; mala riječica, na kojoj leži spomenuto selo), Darazsfalu, Uzlop (Oszlop). Sva su ova sela osim triju ili četiriju, sasvim hr-

vatska. Ona su veoma velika te svako selo ima svoju župu, općinu i školu.

Ponjemčivanje se i ovdje opaža, ali je polaganije nego u željeznoj županiji. Doljnji su Hrvati više pod utjecajem Madžara, a gornji Nijemaca i u tom smjeru ide i odnarođivanje. Hrvati ovdje apsolutno rastu, samo relativno prama Nijemcima i Madžarima padaju:

Fényes broji ovako:
G. 1839—41.: 24.900 Hrvata; g. 1850.: 29.690; g. 1880.: 28.740; g. 1890.: 30.160; g. 1900: 31.094 Hrvata.

Premda se Hrvati ponijemčuju i pomadžaruju, ipak se to ne opaža toliko, jer imadu najveći postotak porođaja i to na 1000 imadu Hrvati 36.9‰, Nijemci 31.9‰ Madžari 33.8‰.

Porasle su ili pale sve tri narodnosti od godine 1880—1900. i to: Hrvati od 21% na 20% Nijemci od 68.2% na 66.9%, Madžari 9.6% na 11.5% u zapadnom dijelu županije.

U svemu imade ova županija 26 hrvatskih župa. Od tih su čisto hrvatske 22; u 3 se služi u crkvi hrvatskim i njemačkim jezikom, a u 1 hrvatski i madžarski.

Protialkoholni pokret.

»Znanstveni kurzovi za proučavanje alkoholizma.« Alkoholizam se spustio iz viših slojeva u niže. Inteligencija ga je unijela u narod, da tu hara i razara. Kasnije su uvidjeli bistriji duhovi, koliki je to zločin. Niže je slojeve teško odučiti od njihovih uobičajenih mana, dok je inteligentnije ipak lakše, jer će se inteligenat moći bar donekle držati stanovite mjere. Imajući ovo pred očima, dužna je inteligencija, da popravi zlo. Opažamo, da je bar jedan dio inteligencije — pa bio i neznatan,— shvatio svoju dužnost. Cijelim se svijetom rasprostrla organizacija apstinenata. Već postoje cijele literature o alkoholnom pitanju, drže se kurzovi i predavanja, a među radenicima se osobito ističu psihijatri.

»Zentralverband zur Bekämpfung des Alkoholismus in Berlin« počeo je godine 1904. održavati »die wissenschaftlichen Kurse zum Studium des Alkoholismus.« Slične se ustanove nalaze i kod ostalih naprednih naroda. Liječnici, juristi i ostali stručnjaci iznose na takvim kurzovima rezultate svoga istraživanja na polju alkoholizma. »Kurzovi imaju znanstveni karakter i to ne u smislu znanosti za zelenim stolom ili u zatvorenoj sobici, nego u smislu, da ono, što su duhovi opažali u zbiljskom životu, iznose i razjašnjavaju znanstvenom temeljitošću i pouzdanošću, jer je ta znanstvena metoda najzgodnija, da uvjerava. A to je baš potrebno kod alkoholnog pitanja, da se postave jaki negativni motivi. — God. 1905. prisustvovale su ovakvom kurzu u Berlinu 344 osobe (215 muškaraca i 129 žena). Najbrojnije su bile zastupane domaćice (50), pa đaci (37), učiteljice (28), učitelji (27), liječnici (24), dok su i ostali mnogi staleži bili zastupani (sestre bolničarke, novinari, radnici, juristi itd.). Na kurzovima, koji traju po nekoliko dana, predavaju prvi kapaciteti. Spomenut ću samo neke: glasoviti psihijatri Kraepelin, Aschaffenburg, Laehr, pa među ostalim liječnicima Neumann, koji je dugo vremena proučavao hranjivost alkohola kao takova, te je u tom pogledu došao do vrlo interesantnih rezultata. Nešto bi se slično moralo poduzeti i kod nas. Ako ne u tako velikom stilu, a ono bar za učitelje i katehete, jer treba osobito u školi raditi oko suzbijanja alkoholizma.

Katolička Hrvatska.

Iz Hrvatskog katoličkog narodnog saveza. H. K. N. Savez priredjuje dne 26. i 27. o. mj. jedan praktičan socijalno-organizatorni kurz pod pokroviteljstvom presv. nadbiskupa koadjutora dr. Bauera. Na kurzu će predavati dr. I. Krek o principima agrarne politike! dr. Lampe o općinskoj seljačkoj politici; g. Gollner o kreditnim

organizacijama; g. Trbuha o konsumtivnim organizacijama; vlč. g. Pudak o omladinskim društvima; vlč. M. Ivšić o katol. savezu; vlč. Gavrić o religioznim organizacijama te dr. Alfirević o organizaciji klera. Program je obilan, predavači su specijalisti u svojim predmetima, pa je sigurne nade, da će »Vijenčeva« dvorana u nadbiskupskom sjemeništu biti puna slušatelja, radnika u katoličkom pokretu što iz provincije, što iz Zagreba. Mi ćemo se još napose osvrnuti na ovaj kurz.

»Naša misao« je novi književni list, što ga izdaju hrvatsko-slovenski franjevci. Na ruševinama zajednice, koju su negda sačinjavali hrvatski i slovenski franjevci, političkim okolnostima tijekom vremena razdijeljeni na šest provincija, na tim se ruševinama gradi novo, kulturno jedinstvo hrvatskih i slovenskih franjevaca. Tako je prestao »Serafinski perivoj« nakon 37 godina blagosovenog rada. Na njegovo mjesto dolazi »Naša misao« kao glasilo »književnog društva hrvatsko-slovenskih franjevaca«. Mi ovu simpatičnu činjenicu u znaku ujedinjenja hrvatskog i slovenskog naroda od srca pozdravljamo.

Nakon šest godina. Navršilo se 10. o. mj. šest godina, kako je presv. g. biskup Mahnić posvetio glavni oltar u kapucinskoj kripti. Prije četiri godine kupili su požrtvovni riječki kapucini i tiskaru. Od tada zapravo krenula je živo akcija za katoličku štampu: osnovana je »Kuća dobre štampe«, iz koje su se diljem hrvatskih zemalja raširile tisuće stranica čestite katoličke i rodoljubne hrvatske štampe. Počeli su bez sredstava tako reći u svim svojim poduzećima. ali krijepio ih je Bog, jer oni su nepokolebivo vjerovali u pomoć Božju, u Providnost Božju. Požrtvovnim riječkim kapucinima moraju se priznati zasluge i njihov rad — nesamo u katol. pokretu već i u radu za hrvatstvo Rijeke, koje je umrtvio i uspavao riječki div! Naše uredništvo saznaje, da će doskora oo. kapucini poduzeti još neke akcije, a nastavit će doskora i s gradnjom veličajnoga svetišta Gospina.

Prikazivanje »Muke Isusove u Vrbovcu«. Naši vrli seljaci, koji su prošle godine u ferijama s tolikim uspjehom izveli »Muku Isusovu«, spremaju se, da nastave svoja prikazivanja. Prikazivanje imalo bi biti za vrijeme korizme.

Vijesti i poruke.

Članarina. Naše su potrebe velike, znakove radi nestašice novaca ne možemo izdati, a jedva pokrivamo i druge izdatke. A naši nam drugovi i organizacije uglavnom ne šalju članarine. Žalosno je to. Mi molimo i zahtjevamo, jer vrijeme je, da se ovoj dužnosti zadovolji!

»Luč« i »Zora«. Četrdeset slovenskih katoličkih đaka iz Maribora preplatilo se na našu »Luč«. Radosna je to pojava, ali — koliko naših drugova drži »Zoru«?

Dopisivanje sa Slovencima. Želi li koji naš drug ili organizacija dopisivati sa slovenskim katol. đacima, neka se obrati na naš sekretarijat i dobit će informacije.

»Savremena biblijska pitanja« kao 1. svezak knjižnice S. H. K. N. Đaštva izaći će doskora. Knjiga će imati kojih deset štampanih araka, a stajat će 1 K 50 fil. Drugovi neka agitiraju za »Savremena biblijska pitanja«, što ih je napisao stručnjak o. P. Vlašić, te neka ih već sada naručuju kod »Kuće Dobre štampe« na Rijeci.«

Bez »Excelsiora« ne smije biti ni jednog hrvatskog katoličkog đaka. »Excelsior« mu mora biti tako reći vademekum. A kako ga tek neka još zaliha postoji, neka drugovi uznastoje priskrbiti si ga u što kraćem roku.

Nova organizacija. Na vrlo izloženom mjestu osnovana je naša jedna organizacija **(m).** Drugove neka bodre u napornom i teškom radu naša uzvišena načela: preporod hrvatskoga naroda u Kristu. Neustrašivo samo naprijed, uz vas je velika i jaka katolička đačka organizacija!

DOPISI.

MARIBOR. Protualkoholno predavanje. Dne 13. II. imao je p. Elpidij, franjevac iz Kölna, protialkoholno predavanje u stolnoj crkvi. Katedrala je bila dupkom puna. Nakon njegovog oduševljenog govora pristupilo je preko 300 slušatelja k potpunoj apstinenciji.

Prije toga predobio je u kratkom govoru 220 gimnazijalaca i učiteljskih pripravnika. Dne 14. II. došao je u pratnji veleč. Kalana i dra. Kovačića u mariborsko bogoslovje. Govoreći skoro dva sata oduševio je stare apstinente i predobio nove.

Elpidij, prvak njem. kat. protialkoholnog pokreta u Reichu, krasna i čvrsta stasa, lijepa, umiljata i topla glasa, sa otmjenim finim govorničkim kretnjama, s duhovitim retorskim dosjetkama (Kniff) govori lagano, mirno, duboko, te dokazuje valjano i nepobitno.

Uspjeh je postigao sjajan. Veleč. Kalan, prvak slov. apst. akcije nazivlje njegov dolazak novom dobom apstinetskog gibanja u Sloveniji. **Dušić.**

ZADAR. Naši protivnici i mi. Mladohrvati se trse da organiziraju svoje raštrkane sile, ali ne uspijevaju. Njihov predsjednik u 648. i 649. broju »Hrvatske« u odgovoru svojim »klevetnicima i napadačima« dokazuje nam disorijentiranost i konfuziju u mladohrvatskom taboru. To smo sve znali, ali ta je disorijentacija morala biti kod tih pravaša, kad su na liberalnom stanovištu. Sami liberali velikog uma kao Gambetta, Cavour itd. znali su za malo vremena udružiti liberalne ljude za jednu ideju, ali ni to nije dugo trajalo. U tim brojevima »Hrvatske« ističe predsjednik mladohrvata, da su na kulturnom temelju »liberalci«. Ne radi njihovih političkih ideja, već radi njihovog liberalizma, koji truje moralno i intelektualno naše đaštvo, koje će ukopati grob hrvatskom narodu, mi ćemo se odlučno protiv njih boriti.

Mi se redovito sastajemo, te svake sedmice imademo sjednicu bogatim dnevnim redom. Sastanke pohađaju uvijek gotovi svi članovi. Osnovasmo euharističnu sekciju. Članovi se njezini pričešćuju svake sedmice. A i prije njezina osnovanja, naši članovi često stupahu k izvoru života i rada, k božanskoj trpezi. Privremeni upravitelj kongregacije držao nam krasne govore o presv. Euharistiji.

Imali smo nadalje kroz 4 večeri kurz o povijesti katoličkog socijalnog pokreta iza okružnice »Rerum novarum« u Francuskoj, Italiji, Nizozemskoj i Švicarskoj, a u zgodno vrijeme predavač će nastaviti i o ostalim zemljama Europe. Okupismo naše mlade sile, te uz ne male poteškoće izdasmo prvi broj našeg »Osvita«. Drugovi su ga s oduševljenjem primili i stavili se na ozbiljan rad. Uprava imade 3 dopisnika, koji razviše živahno dopisivanje. Uz gore spomenutu Euharističnu sekciju imademo agitatornu sekciju, kojoj je zadaća širećí dobre knjige, pobuđivali među mlohavim drugovima oduševljenje za njihove ideje i poticati ih na ustrajan rad. Također osnovasmo tamb.-pjevački zbor. Često su točku programa zapremali duetti na violinama. Deklamacija se također kod nas počela razvijati.

Na Stjepanje kao i na Silvestrovo imali smo domaću šaljivu zabavu s tombolom, prigodom koje naši siromašni đački žepovi dadoše 3 K za »Mladost«. Na jednom sastanku bili smo posjećeni od dvaju naših omladinaca iz Preka.

Naši mladohrvati izdavaju svaki čas nove proglase, napredno-liberali promijeniše toliko imena, da ih ne znamo kako nazivati, naš rad bio je uvijek jest i bit će za vjeru i dom. **Pristaša.**

VINKOVCI. Katoličtvo naših mladohrvata. U brošuri: »Dva neodgodiva pitanja« veli pisac među ostalim i ovo: »zato bi pravi katolici morali uz nas biti, jer branimo, doduše nehotice, ugled i budućnost crkve«. Smatram stoga dužnošću iznijeti neka svoja opažanja na kuli mladohrvatstva — našoj vinkovačkoj gimnaziji, u koliko se naime sa navedenim riječima slaže držanje naših mladohrvata prema katol. vjeri. Mnogo ih je među njima, koji su posve indiferentni

prema svemu, što se tiče njihove vjere. No to nije dosta. Ima i takovih, koji se ismjehuju nekim vjerskim istinama, koji se izruguju onome, koji svoje vjerske dužnosti vrši. Šta više izruguju se presv. pričesti, toj najsvetijoj uredbi katol. vjere te time kao i drugim baš ne doličnim držanjem posvjedočuju svoj nehaj za štovanje kršć. svetinja. Ovi dakle mladohrvati, među kojima ima i ovakovih, usuđuju se ustvrditi, da oni brane ugled i budućnost katol. crkve. Zar mi možemo onda računati s mladohrvatima kao s grupom, koja nije pogibeljna za vjeru, kad se u njoj nalaze i ovakovi članovi? Žele se staviti na areligiozno stanovište u svojem radu, a ne znaju, da to tako djeluje, da čovjek i u privatnom životu s vremenom postane areligijozan. Priznajem, da ima među njima još katolika od uvjerenja, ali dok se budu kod njih kupili i ovakovi elementi, moramo im najodlučnije poreći gore navedenu tvrdnju, kojom zavaravaju one, koji još ostadoše vjerni svojoj djedovskoj vjeri.

— B. —

Iz carstva tmine.

Pokladna pripovijest. Negdje o pokladama, o sitnim satima, u zagušljivoj atmosferi, rodiše se i već pri porodu napuniše svijet svojom krikom. Sami nijesu znali što hoće, ali to su malekosti, glavno je da viču. I podigoše toliku viku, da slabići rekoše: »To je Sion najnovijeg vremena« i pohrliše svi onamo, da grijući se na onom silnom ognju, sami dalje drijemaju. Skupilo se toga toliko, da su govorili » mi smo uopšte svi, cela je nacija uz nas«, a oni bradati su se smješkali od zadovoljstva.

Trebalo im je samo glasilo, u kojem će spasiti vascelu Jugoslaviju, izmorilo ih selenje iz »Rieč. novog lista« u »Obzor« i »Hrv. pokret«, iz ovih u »Srbobran«, iz ovog u »Slobodnu riječ«. I sastadoše se poglavice njihove da vijećaju. Sjetiše se svojih milih pokojnika »Hrvatskog đaka« i pjenovitog »Vala«, koji uz »Zvono«, »Jug«, »Napredak« i »Ujedinjenje« snivaju negdje u nirvani, i htjedoše novo. Digoše se najgrlatiiji, koji u borbi za naciju, pod pendžerima grofova, sa bakljama u ruci, vikahu oduševljno, dok im se s prozora pripovijedala — lojalnost. Rekoše, neka mu je ime »Bakljadaš«. A stari se zgroziše i ne htjedoše ni čuti. Dođoše drugi i rekoše: »Bijasmo legijonaši, pa znamo, argumenat je batina. Neka bude »Srpsko-jugoslavenski toljagaš«. I prođoše tako treći i četvrti, mnogo njih. Imena bilo je mnogo. I »Koalicijonaški podmladak«, i »Internacijonalni nacijonalizam«, i »Sinovi Velikoga Diva«, i »Uskok« i »Sljedbenici sv. Johance«, i »Od zgode protunagodbenjak« i »Vijesnik iz kavane«, i mnogo drugih. Svaki je bio za svoje, i već se počeše razilaziti, kao što se već prije počeše razilaziti. Ipak ostadoše, ali nastade kaos, buka, val, krik, šum, vihor, bitka, štap, leđa i mir...

Epilog. U dalekoj Ljubljani, uz mnogo zavađenih babica, rađa se živo nedonošće, plod kukavnosti, fanatizma i nepromišljenosti »Glas Juga«, a iz hladnog Beča slobodarski »Vihor«. »Ex Occidente lux?«

U pijanom karnevalu rodiše se, u pijanom karnevalu zagalamiše i dođoše na Jugu do Glasa, da tom karnevalskom pokretu ne bude karneval i hladni grob...

A šta bi nacija? —r—

»La pazienza e la virtu del asino«, to je motto, kojim počinje neznani pisac brošure »Dva neodgodiva pitanja« jedan odlomak, koji specijalno namjenjuje hrvat. katol. narod. đaštvu. Koliko tu imade mudrih izjava i političkih nezrelosti! Najinteresantnije jest svakako to, kako smo im mi oni, koji rušimo hrvatstvo. Nama je po njihovu nacijonalizam kao kakova poganština. Papa mu je hrvatožder (kamo sreće po hrvatski narod, kada ne bi bilo gorih hrvatoždera!), irredentista, antiglagoljaš. Mi smo neki novi inkvizotori, jer tko nije s nama, protiv crkve je katoličke, ukratko, taj je zreo za lomaču«. I t. d. i t. d. »Dva neodgodiva pitanja« su 2. svezak knjižnice »Mlade Hrvatske«. Čitamo u 1. br. »Ml. Hrvatske«, da ona ne priznaje te knjižice svojom. Neka ona međutim služi na čast neznanom junaku. Konačno nas interesira, na koga bi priminjenili gornji motto? Pisac je morao imati mnogo strpljivosti, dok se toliko ispisao.